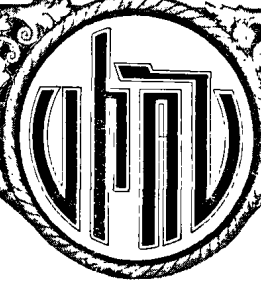
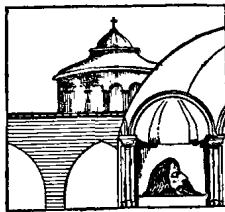

"SION," an Armenian Monthly of Religion, Literature and Philology
Printed in JERUSALEM

ՍԻՈՆ
Կրօնական Գրական
Բանասիրական

ՊԱՇՏՈՆԱԿԱՆ ՀՐԱՏ. ԵՐՈՍԱԼԵՄԻ ՀԱՅ ՊԱՅՏՐԱՐԳՈՐԹԵԼՆ

ՆՈՐ
 ԵՐԶԱՆ

1953 ՅՈՒՆԻՍ — ԹԻԻ 7

ԻՆ.
 ՏԱՐԻ

«سِيُون» مجلة أرمنية شهرية، أدبية، ثقافية، للغة والبيان

"SION," an Armenian Monthly of Religion, Literature and Philology
 Printed in JERUSALEM

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

ԽՄԲԱԳՐԱԿԱՆ		Երես
— Կրօնական զարթոնումներ.		177
ԿՐՕՆԱԿԱՆ		
— Վարդապետ.	Ե.	180
ԳՐԱԿԱՆ		
— Հայկական Ռոմանթիզմ.	Յ. ՕՇԱԿԱՆ	182
ԲԱՆԱՍԽՐԱԿԱՆ		
— Համաուրապիի Օրինագիրքը (7).	ԱՆՈՒՇԱԽԱՆ ԱՔՂ. ԶՂԱՆՆԵԱՆ	186
ԲԱՆԱՍՏԵՂԾԱԿԱՆ		
— Գիւղիս Զատիկը.	ՎԱՀԱՆ ԱՐՍԼԱՆԵԱՆ	191
— Կրկներեւոյթ.	ԶԱՒԷՆ Ա. Զ.	192
ՄԱՏԵՆԱԳՐԱԿԱՆ		
— Աղեփանգրի պատմութեան կաճաներ.	Ն. ԵՊՍ. ԾՈՎԱԿԱՆ	193
«Հայ Բուսաշարհ».	ԿԱՐԱՊԵՏ ԳԱՔԻԿԵԱՆ	198
ՄԱՏԵՆԱԽՕՍԱԿԱՆ		
— «Համաուրապիի Օրինագիրքը».	Պ. Վ. Վ.	291
Տեղեկագիր Ս. Արոտոյս Ս. Թ. Երկսեռ Նախակրթարանի եւ Մանկապարտեզի.		202
Ս. ՅԱԿՈԲԻ ՆԵՐՍԷՆ		
— Եկեղեցականք - Բեմականք.		206
— Պատեօնականք.		207
— Դպրոցական հանդիսութիւններ՝ ամսվերջի հանդէս Ս. Թ. վարժարանի.		208
— Ամսվերջի հանդէս Ս. Թ. Մանկապարտեզի.		203
— Ամսվերջի հանդէս Ամմանի Հեթումեան Ազգ. վարժարանի.		208

ՍԻՈՆԻ Տարեկան բաժնեգիրն է՝ բոլոր երկիրներու համար՝ Անգլ. Շիլին 15

Redaction of the Armenian Monthly SION

Armenian Patriarchate,

P. O. B. 4001

Old City - Jerusalem

Via Amman (Jordan)

تصدرها - بطريكة الارمن الارثوذكس مدير المطبعة - الآب زاوین خنچینیان تطبع في مطبعة دير الارمن - القدس
یولیو ۱۹۰۳ العدد ۷

Proprietor - His Beatitude the Armenian Patriarch of Jerusalem. Armenian Patriarchate, Jerusalem.
Editor - Father Zaven Chinchinian. Armenian Convent, Jerusalem.
Printed by the Armenian Convent Printing Press, Jerusalem.

— Ս Ի ՈՒՆ —

ԻԷ. ՏԱՐԻ — ՆՈՐ ՇՐՋԱՆ

1953

ՅՈՒՆԿՈՒՄ

ԹԻՒ 7

ԽՄԲԱԳՐԱԿԱՆ

ԿՐՕՆԱԿԱՆ ԶԱՐԹՆՈՒՄՆԵՐ

Միտքերու այն խորհրդազգած վիճակը՝ որ աշխարհային երկարատև քունէ մը վերջ հոգեկան քաղցր արթնութեամբ մը երևան կուգայ՝ զգացման ա՛յն ազնուազոյն բարձրակէտն է, որուն մէջ բարոյականի բովանդակ պահանջումները վեհ ու առնական հրապոյր մը կ'առնեն. մութ հանդերձեալի մը վրայ մինչև այն րոտն թափառող ցիր ու ցան լոյսերը ջինջ ցոլքերով կը փայլատակեն, և ուր տիեզերքի կէս ու կարճատեւ իմացումներէն վեր՝ կենդանի և իրական գաղափարի մը վարազաթև առաւանդումը կ'ողջունուի, այդ մտաւոր կամ կրաւոր վիճակը կրօնական զարթնում մըն է, որ աւելի կամ նուազ թափով տեղի կ'ունենայ մարդուն մէջ, կեանքի կամ խորհուրդի այս կամ այն շրջաններուն:

Մանկութեան ժամերուն հետ եթէ մի առ մի ալ թափթփին մօր մը զգուանքներուն շերտութեամբը ծլած կրօնի ծաղիկներու հոտան թերթիկները, մի՛ խաբուիք. մայրենի ծոցին այդ ճառագայթումովը վերածնունդ առնէ բոլոր մշտնջենապէս կը խնկէ ներքին աշխարհ մը, ուր բան մը չի կորսուիր, թէև անդիտակից խորքերու մէջ անգամ սուզուի:

Անհատներու մէջ կրօնական զարթնումի մը շարժառիթները շատ աւելի բարոյական քննութիւն մը ունին, քան թէ ժողովուրդներու մէջ երևցած միահամուռ զարթնումի մը ներքին կամ արտաքին պատճառները:

Անխմաստ անտարբերութենէ մը տաղտկացած մենաւոր հոգին՝ օր մը իր զգաստ զուարթութեանը մէջ կ'մբռնէ թէ աւելի բուռն է հոգեկանին սէրը քան նիւթականին տարփանքը. ուրիշ մը որ կը տառապի կամ կը տարակուսի՝ երկինքի սփոփանքներուն կը դառնայ ուշ կամ կանուխ, կազդուրելու համար իր հիւանդոտ հոգին:

Սակայն եթէ յանկարծական ըլլայ կրօնի զարթնումը՝ երբ սրտի մը լպիրծ գահաւանդին վրայ քնացած է հոգին, բարիք քիչ չէ ինքնին. Պէտք է գիտնալ թէ այդ գառիթափին վրայ զինքն արթնցնելու համար երկու միջոց կայ միայն. կամ բուռն ցնցում մը տալ իրեն, որ սակայն աւելի խորքը զլորուելու վտանգին կը մատնէ զայն, կամ հանդարտիկ հպումով ու աղու ձայնարկութեամբ զերծ պահել զինքն իր վերահաս աղէտէն:

Ձարթնումի այդ առաջին ու բիրտ եղանակը ա՛յն ատեն թերևս կարեւորայ արդարանալ, երբ փողի շոխոխներ հնչեցնեն վերջին ժամը տիեզերքին, բայց՝ քանի որ օրէնքներու ներդաշնակութիւնը և իրերու համերաշխ ընթացքը իր ուղղութիւնը չէ փոխած; երկրորդ զարթնումն է աւելի բանաւորն ու երկնագրեցիկը միանգամայն: Պայծառ ու բնական չէ՝ այն կրօնական զարթնումը որ սուգի մը պարով, սաստի մը սպառնալիքով կամ խղճմանքի մը խայթով կ'ընդոստնուի: Զգոյշ ձեռք մը, գողտրիկ ձայն մը միայն, այդ զարթնումի պահը կրնան անուշել՝ վճիտ երանութիւն մը ծաւալելով:

Կրօնական որեւէ զարթնում՝ եթէ Աւետարանով պիտի փորձենք զայն՝ յանկարծօրէն սաստկութեան պէտք չունի բնաւ:

Կ'ուզե՞ս որ Աստուծոյ եւ մարդոց օրէնքներուն հանդէպ յանցապարտ հոգի մը տալաշաւէ իր էութեան խորքէն, մի՛ խթեր իր անհանգիստ կողը այդ անկայուն երերանքին մէջ. կ'ուզե՞ս որ մտածումներու ներհակ հոսանքներէն տարուբերուող սկեպտականին աչքերը վերջապէս լուսներով չկարծրանան, «մի՛ յանկարծակի փայլատակեր լոյսն անոնց մէջ»: Հակառակ արդիւնքի մը կը յանգին նաև պարզ հոգիներու համար կատարուած փորձերը, երբ մէկը անոնց հաւատքին երազուն ու հեշտ թմրութենէն ուզէ վեր առնել զիրենք. այնպիսին բարի բայց փութկոտ, խանդակաթ բայց բուռն, անկեղծ բայց իր արթնցնիլիք հոգիներուն չափ ինքն ալ միամիտ՝ ի գո՛ւր տենդոտ հոգածութեամբ կը դառնայ անոնց մօտն ու շուրջը, բռնի զարթնում մը տալու համար:

Պէտք է ուշադրութիւն ընել որ անհատներու կեանքին մէջ գիտուած կրօնական քարթումները՝ հոգեկան տագնապի մը զառանցանքները չունենան. բուն աւետարանական զարթնումը անուշ տպաւորութիւններու ու սեռն համոզումներու ազդումով զուարթացած՝ փոխանակ ուժգին ցնցելու կամ պարտասեցնելու հոգիները, կը զրկէ զանոնք՝ ապահով բարձրութեան մը վրայ բռնելով:

Սիրող սրտերու մէջ արթնցնելու համար կրօնական զգացումը՝ շատ անգամ բաւական կ'ըլլայ մատնանշել քրիստոնէական առաքինութիւն մը, վիշտի մը սփոփանքը, արդարութեան մը վճիռը, հոգեկան յաղթութիւն մը, փուշէ պսակ մը, կամ շիրմի մը վրայ չրջան ընող խաչի մը շուքը. մինչդեռ՝ ընդհակառակն՝ անզգայ սրտեր քնափութեան կը մատնեն զայն իրենց մէջ, և կը թուզուին որ պղտոր հրապոյրներ արեցնեն զայն վայրկեանէ վայրկեան, գիւական կիւրք մը, վայելքի մը զզլանքը, մոլութեան մը ոճիրը, հաւատքի մը պարտութիւնը, փառքի դրասանգ մը, կամ անյոյս կեանքի մը վերջին մառախուղը. ո՞վ զիտէ ե՛րբ և ի՛նչպէս պիտի կարենան այսպիսիներ ունենալ իրենց կրօնական զարթնումը:

Կրօնքը՝ ինչպէս անհատին՝ նոյնպէս և ժողովուրդի մը մէջ անկախ ու առանձին ապրող գորութիւն մը չէ. որչափ՝ մէկ կողմանէ՝ իր ազդեցութիւնը գերազանցապէս ի գործ դնելով զապափարներու, բարքերու, օրէնսդրութիւններու վրայ՝ բարոյական եւ մտաւոր զարգացման սատար մը կ'ըլլայ, նոյնչափ՝ միւս կողմանէ՝ ինքն ալ կ'ազդուի ա՛յն միջավայրէն որուն մէջ կը շնչէ ու կը շարժի:

Կրօնքը, իր կենդանութեան ամենէն հզօր արտափայլումին մէջ, ո՛չ մէկ հակազդեցութենէ չնսեմանար. երբեմն նոյնիսկ կրնայ սպառնալ խափանելու:

կամ յաղթահարելու կեանքին բոլոր ա՛յն երևոյթները կամ բերումները, որոնք չեն կրնար հաշտուիլ իրեն հետ. բայց՝ յետոյ զգալով թէ իր իշխանութեան բացարձակ կալուածքը չէ՛ աշխարհս իր բովանդակ ստեղծագործութիւններովը՝ տեղի կուտայ մերթ բողոքելով զզխիչ քաղաքակրթութեան մը վտանգներուն և մերթ յաւակնոտ փիլիսոփայութեան մը ստղտանքներուն դէմ: Այսպէս՝ եթէ իր շուրջը ներգործող ընկերային ամէն պայման համընթաց չլծակցի իրեն, կամ՝ լաւ ևս է ըսել՝ չուզէ իր պատկառանքը պահել, այդ դիւրադգած աստուածուհին աւելի կը նախընտրէ իր սրբավայրերու շուքին տակ սալարիլ, հագիւ թէ հրաւէր մը մրմնջելով ա՛յն փափուկ հոգիներուն՝ որոնք երկնային բուրումներու հաճոյքէն չեն կրնար զատուիլ:

Կրօնքին այդ մեկուսացման վայրկեանը թերևս ժամն ըլլայ իր նուազկոտ հանգստեան կամ երազներուն:

Բայց իր այդ քունը քունն է հրաբուխի. — սիրտերու լայն ու անհուն խառնարանէն դուրս ցայտած այդ բոցը չի մարի բերքը, թէ իսկ մարմարէ մը աւելի՛ պաղ քարացումներ պարուրեն զինքը. պատրաստ է նախ վերստին արթննալու, հրահուսան սաստկութեամբ բորբոքելով իր պահպանած կրակը: Այո՛, կրօնքը կրնայ մենանալ, առանց լքումի, կրնայ երազել՝ առանց ցնորքներու. իր յաւիտենական փորձառութեամբ անիկա ստացած է այն համոզումը թէ՛ մարդկութիւնը անկարող է լաւագոյն ու քրական կեանք մը շինելու, եթէ չծրարէ ատոր մէջ իր կրակներուն մէկ կայծը, կամ խողանքն իր տեսիլքներուն:

Հաւաքական զարթոնումներու մէջ զլիաւորաբար կրնան դիտուիլ քաղաքական կեանքի շարժումներ կամ փիլիսոփայական մտածումներու եղանակաւորումներ. այդ կրկնակի շարժառիթներն են որ իր խաղաղ օթեանէն դուրս կը բերեն կրօնքը՝ անոր երկու թևերէն մտած: Իբրև անխուսափելի օգնականութիւն մը կանչելով զայն ինպաստ իրենց դիտումներուն. ու կը խոստովանին թէ առանց անոր դժուար է նոր աշխարհ մը կերտել կամ զրաւել նոր ոլորտ մը: Քաղաքագէտն ու իմաստասէրը հաւասարապէս կ'օգտուին անոր աստուածային միամտութենէն, մին իր պահանջումներու խարդաւանքը, միւսն իր ուրացումներու շառագունանքը ծածկելով անոր նուիրական անունին տակ:

Թէ՛ անհատին և թէ՛ ժողովուրդին կրօնական զարթոնումը լաւ է որ ըլլայ բնական ընթացքի մը համաձայն, ո՛չ յանկարծական և ո՛չ ալ օտարոտի, այլ սրտի և մտքի այն յերմ թխումներու զրգանքներովը պատրաստուած՝ որոնցմով դուրս կը բերէ մատուծոյ Հոգին՝ մեր հոգին սնուցանող ամէն կենդանութիւն:

Մարդկային ամէն սրտի տախտակներուն վրայ՝ Սինէական բարձունքէն բերուած քարէ տախտակներուն պէս անծանօթ մատներով զիրեր կան զրուած: Խստութեան կամ ուրացումի ինչ վայրկեանի մէջ ալ մէկը ուզէ ջախջախել զանոնք, օր մը նորերը պիտի պատրաստէ, ելլելու համար այն լերան վրայ ուր ձայն մը պիտի ըսէ իրեն. «Գրեցիք ի վերայ տախտակացդ զպատգամսն որ էին յառաջին տախտակին՝ զոր խորտակեցեր» (Ելք. 17. 1):

Ե. Ե. Դ.

ԿՐՕՆԸԿԱՆ

Վ Ա Ր Դ Ա Վ Ա Ռ

Պատասխանի ես Պետոս եւ առեց
ցՅիսուս, ռաբբի բարտոլէ մեզ
աստ լինիլ:

Վարդավառի տօնը մեր նախաքրիստոնէական շրջանէն մնացած գեղեցիկ յիշատակ մըն է, ընդհուլուցուած Աւետարանի մէկ ուրիշ աղուոր գրուածքին հետ ու դարձած բանաստեղծական ու հոգեգրուած:

Ան մէկ կողմէն մեր միտքը կը փոփազրէ հայ պատմութեան փառաւոր շքանշաններուն, երբ հեթանոս Հայաստանը իր կրօնական ու քաղաքական ամբողջ շքանշանքով ի յայտ կուգար թագրեւանդի աշխարհածողովին, Արամանիի եղերքը, իր թագաւորովն ու քրմապետովը, իր իշխաններովն ու սեպուհներովը և իր միջակորեար ու ռամիկ բազմութիւններովը, որոնց զինուորական գունդերու և ուխտաւորներու թիւը այդ տօնին՝ անհաշուելի կը մնար միշտ: Իսկ միւս կողմէն այն գեղեցիկ լիւրան՝ որուն վրայ մեր Տիրոջ երկրաւոր կեանքի տմենէն լուսաւոր պահերէն մին տեսագրուեցաւ:

Մեր քրիստոնեայ նախնիք, Վարդավառի հին փառատօնը, որուն մէջ գերազանցօրէն մեր ժողովուրդի աշխարհիկ փառքն էր որ ի յայտ կուգար, վերածեցին հոգեկան տօնի մը, Այլակերպութեան և ասիակ հեթանոսական տօն մը քրիստոնէականելէ աւելի բան մը կը նշանակէր: Ուրուն քաղցր ու խոր իմաստը, մեր պատմութեան սխարհին իրագործումներէն մին պիտի մնար: Վարդավառի աշխարհիկ խանդավառութիւնը փոխակերպուեցաւ Այլակերպութեան հոգեկան տեսիլքին, Արամանի և Թաբորը քով քովի եկան Այլակերպութեան հրաշքին մէջ, վարդավառելու հայ միտքն ու հոգին, անոր ուժն ու խնդրովը վերածելով հոգեկան զմայլանքի, երկրայինը փառաւորելով երկնային լոյսովն ու խորհուրդով:

Սակայն Վարդավառի նոր տօնին մէջ այլակերպուած հայ միտքը չմոռցաւ հինը, երբ ամէն անգամ յիշեց նորը, իբրեւ իր

նորոգուած զգայութեան քաղցրադին թլուկանը: Առանց անցեալի յիշողութեան, գուցէ ներկան չունենար այն արժէքը՝ որուն մէջ պատմութեանու կուգայ մեզի ազգային ու կրօնական այս հանդէսը:

Մարդկային մտքի ու կեանքի ամենէն սքանչելի երեւոյթներէն մին է յիշողութիւնը, առանց որուն մենք զրկուած պիտի մնայինք մեր ինքնութիւնը բարացուցող տուեալներէն: Մեր լսածներն ու տեսածները, մեր յղացքներն ու գաղափարները, մէկ խօսքով մեր ֆիզիքական ու հոգեկան ապրումները կը շինին գեղեցիկ շարանը մեր յիշողութեան, վերքերելով ժամանակին մէջ կտոր կտոր եղած մեր ինքնութիւնը: Յիշողութեան այս հրաշքին շնորհիւ մենք մեր մէջ կը պահենք միշտ մեր անցեալը իբրեւ մեր կեանքի մեծագոյն հարստութիւնը, անոր բարձունքէն կարենալ նայելու մեր ազգային Այս է պարագան Մովսէսին, Յսայիին և Պօղոսին, որոնք միշտ հարուստ մնացին անցեալով և չհնացան ժամանակէն:

Ահա թէ ինչու Պետրոսի յիշողութեան մէջ տարրինը շարունակ միշտ թարմ ու կենդանի մնաց Թաբորի տեսարանը. անոր փառքը բնաւ չտժգունեցաւ իր մէջ, հակառակ տարիներու տաժանքին և կեանքի մութերուն, որոնք շնչպէս բոլոր առաքեալներու բայց մանաւանդ Պետրոսի տառիները կազմեցին: Տարիներ վերջն ապիտի շարունակէր ապրել յիշողութեան փառաւոր աշխարհը որ ճառագայթի մը պէս պիտի բխէր իրմէն:

Պետրոսը առաջին եղած էր Տիրոջ հետեւորդներուն, և առաջինը՝ յայտարարելու Յիսուսի աստուծաւթիւնը և երկնային առաքելութիւնը, երբ մեծ Վարդապետը Փիլիպեան կետարկայ ճամբուն վրայ ուզած էր զիտնալ իր աշակերտներէն թէ մարդիկ ինչ կը կարծեն զինքը: Հոն այդ մենաւոր ճամբուն վրայ Պետրոս իր սրտին խորէն, կրակի յակարճութափ ցայտքի մը պէս, հաւատքի բուռն ազդակով, ըսած էր. «Ի՞նչ ես Թրիստոսը, Որդին կենդանի Աստուծոյ»:

Յիսուս զիտէր թէ ո՞վ էր ինքը և ինչու համար եկած աշխարհ: Անիկա պէտք չուէր զիտնալու թէ մարդիկ ինչ կը խօսին իր մասին: Նման հետաքրքրութիւն մը կը

ձեւաւորուի միայն տարտամ հոգիներու խորը, որոնք ինքզինքնին չեն ճանչնար, տկարամտներու մէջ՝ որոնք չեն գիտեր թէ ինչի՞նչ են սահմանաւած։ Վասնզի առնուրդ զոր մենք ունինք մեր մկրտութեամբ և մեր ծնողաց փափաքով, պէտք է իր վաւերականութիւնը գտնէ մեր իսկ կողմէն։ Մեզմէ իւրաքանչիւրը անձանօթ մըն է անծանօթներու մէջ, քիչեր ունին այն հոգի աչքը և զգայուն հոգին, գիտնալու համար թէ ի՞նչ են իրենք և մանաւանդ ինչի՞նչ սահմանաւած՝ մարդոցմով լեցուն այս աշխարհին մէջ։ Սակայն մեզմէ իւրաքանչիւրը գաղտնի անուն մը ունի, որ կը բացատրէ մեր անտեսանելի և վաւերական էութիւնը։ Աւելին՝ մեզմէ իւրաքանչիւրը ինքզինքին կը ներկայանայ նուազագոյն ինքնութեան երեք անգիր վկայութիւններով, մին՝ զոր մեզմէ իւրաքանչիւրը կը մտածէ իր մասին, երկրորդը զոր ցոյց կուտայ ուրիշներուն, և երրորդը զոր թէ օվ էր ինքը և ինչու համար եկած աշխարհը, ի՞նչ փոյթ ուրիշներու կարծիքը իր մասին, իր միակ փափաքն էր որ իրենները գիտնան վերջապէս թէ ո՞վ է ինքը, անոնք՝ որ պիտի հնչեցնէին իր անունը աշխարհի չորս ծագերուն, անուն մը՝ զոր գարիւրով մարդարէնները նախաձայնած էին, որուն կը սպասէր աշխարհը իր հեւքին ու վերքերուն մէջ, նման ծարաւահար ծղոտին որ կը բազձայ ջուրին, և ծաղկին՝ որ կը փափաքի արեւու շողիկ։

Ամբողջացնելու համար իր մասին Պետրոսի յայտնութիւնը, Անիկա իր երեք աշակերտներու հետ միասին կ'առանձնանայ Թաբոր լեռան կատարը աղօթելու համար։ Եւ Յիսուս իր գերագոյն ներշնչումին մէջ կ'այլակերպի իր աշակերտներու աչքին առջև։ Աւետարանի վկայութեան համաձայն իր հանդերձները կը փայլին նման ձիւնին որ կը շողայ արեւին մէջ ու իր դէմքը արշալոյսի նման կը փայլի։ Երկու մեծ մեռելները, Մովսէս և Եղիան, կը մօտենան և կը խօսին իր հետ։ Կրակի և լոյսի պէս զոյգ մարգարէները կուգան իրենց վկայութիւնը բերելու նոր Լոյսին, և մինչ անոնք կը խօսին, լուսաւոր ամպը կը ծրարէ այս անօրինակ տեսարանը իր ծոցին մէջ։ Երբ պտեն մը յետոյ աշակերտները կը բա-

թափին իրենց հեացումէն, կը տեսնեն Յիսուս իրենց քով, յոգնած ու խոհուն, նման մարդու մը որ հեռունիւնէ կուգար իրենց։

Յիսուս իր աշակերտներուն կ'երեւի իր աստուածային բնութեամբ։ Թաբորի տեսարանին մէջ իր գերագոյն բնութիւնը կ'աճի կը ծովանայ և դուրս կը թափի իր ապակիի թափանցկոտութիւն ստացած մարմինէն։ Իր հոգին աղօթքին մէջ գերմարդկայնացած, տեսանելի կը դառնայ իր մարմնին ընդմէջէն, նման բոցի մը որ կ'ուտէ իր պատերը և դուրս կը թափանցէ անոնցմէ։ Հոգեկան աշխարհի օրէնքն է այս, մենք յաճախ մեր առօրեային մէջ կ'անցնինք իրերու և երեւոյթներու քովէն, առանց կարենալ թափանցումը ընելու անոնց ներքին էութեան, անոնք կը մնան զոց և մենք անհաղորդ անոնց հոգեկան թաքուն լինելութեան։ Բացառիկ պահերուն է միայն որ մեզի կը տրուի ունենալ անոնց ձեւի՛նք որ կը լուսաւորէ իրերը մեր աչքին։ Անոնք Թաբոր լեռան վրայ տեսան իրենց վարդապետը լոյսերով ողողուած ու պայծառակերպ, երկնային մթնոլորտի մը մէջ կարծես։

Այս է պարագան բոլոր մեծ սուրբերուն և ներշնչալ մարդոց։ Մովսէս Սինայի բարձունքին՝ երբ Եհովայէն 'Յը ստանալ Տառնաբանեան, իր դէմքը ողողուած էր լոյսերով, և լեռնէն վար իջած ատեն ըստիպուեցաւ զայն քողով մը ծածկել։ Ըմտեփանոս՝ քարկոծամահ մարտիրոսանալու պարագային, ըստ Գործք Առաքելոցի, իր դէմքը երկնային պայծառակերպութեամբ կը շողայ։ Պօղոս Դամասկոսի ճամբուն վրայ, Յիսուսին դէմ առ դէմ գտնուելու իր տեսիլքին մէջ, իր շուրջը թափող լոյսէն տեսնել չկարենալու աստիճան կը շնորհի։ Նոյն այդ ներքին լոյսերով կ'ողողուին մեծ ներշնչուողներն ու ստեղծագործ անհատները։ Այդ է պատճառը զոցն որ մենք հատները։ Այդ է պատճառը զոցն որ մենք լուսաւոր դէմքեր կը կոչենք նման անձնաւորութիւնները։ Առաքեալները Հոգեգալստեան ատեն կրակէ լեզուներ ընդուսնեցին և լուսաւորուեցան Ս. Հոգիի ներկայութեան։

Այս է կերպը Աստուծոյ իր զաւակները ճշմարտութեան առջնորդելու, նախ անոնց կը ցուցնէ իր լոյսը, ապա այդ լոյսին մէջ ինքզինքը և այն իրողութիւնները

որոնց հանդիսատես ընել կ'ուզէր զանոնք՝
երանի անոնց՝ որոնք ունեցած են և ունին
իրենց կեանքին մէջ այս մեծ պահերը, ու
րոնք գիտակցութիւն և մարդարեական ար-
ժէք կուտան կեանքին։ Մեր ժողովուրդը
գարեբով իր հոգեկան թաքորին վրայ կե-
ցած տուած է իր մեծ մարգերը։ Մեարայ-
ներ, Սահակներ, Նարեկացիներ և Շնոր-
հալիներ, հերոսներ և սուրբեր, որոնք մեր
պատմութեան լուսաւոր թափօրը կը կազ-
մեն, տեսիլքի և ներշնչումի մարդեր եղած
են։ Ներշնչումէ զուրկ անհատները չեն
կրնար այլակերպուիլ, հանդիսատես կա-
րենալ ըլլալու համար երկնային փառքին
և իրենց կոչումին ու պարտականութեան։

Այլակերպութեան տօնը շատ կանու-
խէն մեր եկեղեցիէն ներս մտած և մեր
ժողովուրդի սիրած կրօնական հանգէննե-
րէն մին եղած է։ Ուրիշ քրիստոնեայ ժո-
ղովուրդներու մէջ անկա ը. դարէն վերջ
միայն որդեգրուած է։ Հայ ժողովուրդը
առաքելական զգացումով և ներշնչմամբ
պիտի լքէր շատ բան կարինալ վայելելու
Թաքորի անճառ փառքը։ Աւետարանը իւ-
րեւ Թաքոր մը քրիստոնեայ ազգերու պատ-
մութեան մէջ, գերագոյն առիթը պիտի
հանդիսանար անոնց ներշնչումին և այլա-
կերպման, և պատմութիւնը կրնայ վկայել
թէ որոնք կրցին հոն մնալ, անկէ զիտելու
իրենց պարտադրուած գործընթանները, աւ-
տենական ու անգնական յարութիւններու
ի խնդիր։

Այսօր նորէն մութ ամպեր կը գոցեն
մեր հոգին երկնային և անճառ տեսիլներէ
և մենք միւր հոգեկան թաքորին վրայ չենք
այլեւս։ Եթէ այսօր ճարճատիլ սկսած են
մեր հոգեկան շէնքին հիմքը, պատճառը
այն է որ մեր հոգին տակաւ պարպուիլ
սկսած է իր մեծ երազներէն և տեսիլներէն
և մենք քիչ անգամ հանդիսատես ենք այ-
լեւս մեր պատմական ու հոգեկան թափո-
րները ներկայացնող հոգեկան տեսարաննե-
րուն։

Ե.

ԳՐԱԿԱՆ

ՀՍՅԱՍԿԱՆ ՌՈՄԱՆՈԻԶՄ

Բ) — Մեր ռումանթիզմը ազգայնական է,
ուլիքաւ չափով մը, ինչպէս. պիտի ըսէին
արեւելահայերը։ Երբ այս վարկածը — աշ-
գայնական ռումանթիզմի մը — այնքան քիչ
է տողորուն նման ոգիով մը արեւմտեան
ազգերու. ռումանթիզմին մէջ (սուր տեղա-
կան գոյն ու ցեղային հանդարտ երանգներ,
զատորոշումներ առաւելապէս կը հրապու-
րեն գրողը, զայն մղելով մասնաւոր ամ-
բողջական մարդուն գիւթին, ոչ իբր իմա-
ցական միատարր կառոյց, բոլոր երկոտա-
նիները նոյն օրէնքներուն ենթարկող, այլ
զգացական գրութիւններու այլատարր հան-
դէս, բայց միջինով մը բարձրացող զգացա-
կան երկոտանիին) երգի, թատրոնի, վէպէ,
պատմական զրադումներ, մեր ռումանթիզ-
մները, այդ ամենէն, գրեթէ այլամերժա-
բար կը պահանջեն ազգայնութեան գերա-
գոյն պաշտամունքին սպասը։ 1860ին չու-
նինք որ եւ իմացական զբաղում ուրիշ
պոկուրի այդ ոգին։ Զարթօնքի սերունդին
ձախ թեւը — գիտունները, բժիշկները,
սահմանադրապաշտները — ինչպէս անոր
աջ թեւը — քերթողները, կրօնականները,
ոգեպաշտները — դժուարին հաւասարա-
կընդունելու կը գտնեն պատմութիւնը —
որ երկու թեւերուն համար մը մեր ազգային
յղացիին կերպարանքն է ամբողջացած — ու
իրենց ժամանակը, Թուրքն ու Եւրոպան,
անհատական ախորժանքները և զանգ-
ուածային հոգեխառնութիւնները իրարու
հաշտ ընծայելու։ Ռուսինեան կը հաւատայ
գիտութեան և . . . իր եկեղեցիին։ Օտեան
կեղծաւոր մը չէ իր տնտեսականքին մէջ,
երբ ազգային սահմանադրութեան գլխուն
փորձանքները կը կուտակուին, թերեւ իր
սուր բնազդներովը զգալով այդ տարբի-
նակ քրդակալութեան դժուար հետեւանք-
ները, բայց նոյն ատեն պաշտպանելով այդ
թղթեղէն փխրուն ֆէթիշին փառքը։ Մտքի-
չէն, կրճիկեան, Աղաթոն հայրենասէր, աշ-
գայնապաշտ գործիչներու չափ մխրճուած

ին ազգային իրադարձութեանց ներսը, ըլլալով հանդերձ յարգուած, հզօր պաշտօնատարներ Թուրք կայսրութեան ամենէն բարձր շրջանակներէն ալ պաշտպանուած։ Թուսիսեան, Քեաթիպեան պաշտատական բժիշկներ են որքան շատ իրաւ հայեր, խուռնակ հայրենասէրներ, իրենց հայրենիքին գրագուման, գեղեցկացման, իրենց ժողովուրդին ազնուացման երազներովը խենթեցած, ինչպէս սա պաշտամուռքը՝ իրենց գրածներուն, արարքներուն շքեղ կամար մը յարդարած։ Հասարակաց, անվիճելի զգայնութիւն մըն է ուրեմն մեր ռոմանթիկը, ազգայնական ապրումին ներսը տրոփուն, անկէ դուրս ծաւալուն, ըստեղծ չափ միահեծան, որուն խռովքէն անմասն հայ մը ըմբռնելի չէ 1860ին։ 1900ին մինք դարձեալ ունինք պաշտական փաշաներ, բժիշկներ, ազգային երեսփոխաններ, ազնուաշուք էֆէնտիներով ու թըրքական բազմաթիւ շքանշաններով պատուուած աւագանի։ Ինծարժեք եղեցականներ, ամուր, համուռուած, յամառ պահպանողականներ։ Պոլիս թէ գաւառները, որոնց որդեգրած գաղափարագրութիւնը, այդ ազգայնական հանգանակին դէմ, գլխովին կը հակասէ ոչ միայն շրջանի յեղափոխականներու գաղափարագրութեան, ազատականներու գրական ըմբռնութեան այլև հողեխառնութեան։ Ազգայնական զգացումը հայկական աղէտներու գինով վերածուած է 1840ի մտաւթախութեան։ Բայց երկու թուականներուն ընդմէջ, այսինքն մերձաւորապէս 1860ին, անիկա մեր ամեն բանէն։ Ահա թէ ինչու զայն կը հաստատենք մեր կենցաքի բոլոր հիմնական արարայնութիւնաց ներսը, որոնցմէ մէկն էր ըլլալու անտարակոյտ ու ոչ նուազ կարեւորը՝ մեր գրականութիւնը։ Այս շրջանին համար, բարի եղէք մտքէ չանցնելու մեր կողմէ անոր բունագործած մեղքերը, անդրադարձ մեր վրիպանքին։ 1920ին մեր ժողովուրդին ազատուած մասը փորձեց անազնիւ նահալ մը, երբ մեր կործանումին պատասխանատուները յաւակնեցան մեր մէջ փրկող ու գտած ըլլալ վերածել օրակարգի սփիւռքը աւելորդ անգամ մըն ալ բզկտելով ի հողեղէն արգէն անյարիր դրութեան մէջ։ Բայց, այդ գառնութիւններէն առաջ, մեր գրականութիւնը ամենէն աւելի մեկ եր

ու խմբով, այդ զգացումին մէջը, Ու չը վարանեցան այդ մարդերը մեղադրել իրենց ժողովուրդը, ասոր ընտրանին, ասոր զոհարերող հատուածը այդ հզօր զգացումը ապրումի վերածելուն համար։ Ոչ ոք՝ 1880ին, որ չբաթախէր Ռաֆֆիներու սըրտովը։ Հարցը այսպէս դնելէ վերջ, պարզագոյն իր ձեռով, իմ իրաւունքն է եթէ ոչ կշռել արդիւնքը (որուն համար ընդունելի մէկը չեմ նկատեր ինքզինքս, քանի որ ըզգացական իմ կապերը դիտ կ'ընեն տնտեսաւ շափազանց դիւրագոյն) գէթ գտնել փորձել գրական գործերու ներսը մեր ազգայնականութեան (ռոմանթիկ մերանք չէ հոս, այլ թերեւ տրեական գոյն) կերպարանքը զոր սփիւռքը այնքան ազատ, Հայաստանը՝ այնքան նոր ու տարբեր, իմ սերունդը բուրովին ուրիշ էր տեսած^(*) և կը տեսնեմ

(*) Ռոմանթիկ միւս վերաբերումը, ինչպէս զգալի է արդէն իր գնացքէն ու լայնքէն, չի տահմանափակուիր արեւմտահայ գրականութեան մէկ մասնաւոր շրջանին կամ անոր մէկ քանի տիպարային գէմբերուն։ Ռոմանթիկ մը ազգային նկարագիր է, մեր դարերը լցնող, պատմական, կրօնական, սոցիալագործական զանազան գիտններու վրայ։ Ու է նոյն ատեն գրական զգացումը մեր յատուկ, որ թէև անցած է գրականութեան պատմութեան, — այսինքն զգացած է իր իմաստէն իր գրական ներշնչում, գործադրութիւն, քանի որ մեր օրերուն ոչ թէ միտքէ պիտի անցնէ վերաբերած մը 1870ի հեղաշարժներուն — բայց իր հողեխառնութիւն՝ յատուկ նշանէն է ու չի գերեզմանաւոր պատմութեան մէջ։ Սփիւռքին արեւմտահայերուն, ճաշակին մէջէն, անիկա կը թռչի ինքզինքը ինչպէս աւարտած, ապաւած ու շարժուած, չընելու համար բերեցողացած։ Իմբեցէք մեր ռոմանթիկները մէկ ծածքի տակ ու կարացէք ոչ խիտ կանոնաւորութեամբ մը։ Այն ատեն պիտի զգաք այդ մարդերը։ Սփիւռքը, իր տառապանքը մեղմունքով հիւսնէ մէջ զայն զատապարտած է ծանրանք մեղադրանքներով։ Արեւելահայերը մինչև 1917ը սրամտութեան մարգանք մը կը նկատէին անոր հասցէին միամիտ յարձակումներ անպակաս ընելը, կը հասկնային որ 1917էն առդին այդ մարգանքը վերածուել կողմու աւարտումին։ Գիտէք Դուրեանը զատապարտող խեցեվէնը։ Բայց լման երկու տերունջ այդ զգացումը իբրեւ իրաւ վիճակ աղբեցան։ Արեւելայի գործերը անշուշտ լայն չափով տողծուած են, որ կը նշանակէ թէ շատ փոքր է չափով մը շրջանէն կուգան։ Բայց այդ երկու, որ, իբրեւ վկայութիւն, Վիտաւելու գործին բախտին։ Ու երբ այն գործերը որոնց ներսը մեզի պիտի տրուէր պատմութեան մեր ազգայնականութեան մեծ յատկանիշները ներքի

ես այս սերունդէն վերապրող մը։ Ձեզ
ընդհանրացնէր սա հակասական տպաւոր-
ութիւնները վասնզի անարդարութիւն պի-
տի ըլլար, քաւարանեան զգայութեանց
կսկծին մէջ, ասոնց լոյսովը գունատեալ,
աղօտեալ Ներմագին այդ վիճակը որ ազգին
բարձրագոյն խաւերը կը տաղաւարէր։ Միւս
կողմէն մեղադրեցէք ոչ ոք։ Մեզի այնքան
քիչ պատահութիւն է ընծայուած հոգեկան
ճակատներ յարգարելու, երբ մեր մարմնա-
կանը աւելի քան անյարիր էր, մեր դարե-
րուն հասակովը։ Մեր ազգայնականութիւնը
այս անգամ գերծ գրական օտարոտի ե-
րանգէ՛ աւելի քան իրաւ էր, անցնող դա-
րու վերջին քառորդէն քիչ ասդին։ Մի տաք
հաւարի, երբ զայն բերեղակերպ չէք գըտ-
ներ մեզի հասած գործերուն ներսը, փաստը
վերածելով զգայութեան մը մեղքին։ Ու
գէպքերը որոնք գահալէժ քալեցին։ Մեր
առմանթիւմը իր բոլոր երկուութիւնները չը
ծաղկեցուցած, իր իւրացումները մարսելու
ատեն չունեցած, քաշուեցաւ հրապարա-
կէն, գրոհին տակը իրարմէ ծանր, ընդար-
ձակ աղէտներու։ Ու լուսին։ Ու լճակ։ Ու
սոխակ։ Ու անտառ։ Ու երամը կոյսերուն։
Ու հայոց հայրենիքը։ Ու հայոց թշուառու
թիւնը։ Ու մեր նրազները։ . . . Ասոնք
մեր օրերուն անդիակ մեռելներու կը նմա-
նին, վաւերական ուրուականներ, որոնց
հետ կը վարուինք չտեսութեամբ, դառ-
նասիրտ ու նեղուած։ Ահա թէ ինչու կը
գորովինք առաջին երեք գրողներուն գոր-
ծին որոնք կուտան ներկայ հատորը Համ-
ալորիքին։ Անոնք իրենց կրցածին չափ ըրին
սեւեռումներ։ Կ'արձանագրեմ անոնց ան-
բաւականութիւնը հոս, բայց կը զգուշանամ

յատկութեամբ գծուած յայտարարել։ Այս-
հովաբար այդ նկարագիրները չենք արտօնուած
արտահանելու մեր առմանթիք բանաստեղծու-
թեանց ամենէն հաշկաւոր փառքերուն ներքը։
Դժուար է Պետրոս Դուրեանի առմանթիւմը հաշ-
կեցնել մեր նկարագիրներուն բայց ոչ անկա-
րելի։ Աւելի անգին, Դուրեանի նուիրումը գի-
թին մէջ ներկայ հատորին, դուք կը գտնէք փո-
ք մը այդ տղուն ցաւն ու տաքութիւնը ընդհա-
րացնելու, զանոնք վերածելու համար մեր գո-
բաւոր իտմերուն, ցաւով ու հրապարակ խառն
հոգեվիճակին։ Բայց, ասկէ առաջ չանգամանա-
ւոր գրողն է Լ. Ղ. Ալիշան որուն Հայրենիքին
պատմութիւնն է հուս, խաղ, անուակ ու անաղ-
գուն ու քիչ անգամ բանաստեղծութիւն։

այն դատապարտութենէն որ ինծի ցաւ չազ-
դեր երբ օրինակի մը համար, սփիւռքին
պատմումը կ'ամբաստանեմ իբրեւ ապազ-
գային։

Գ) — Մեր առմանթիւմը օգտալուծ է,
բարոյամուլ, կրօնական, վարժապետական,
արեւելահայերուն մէջ որակումովն ալ՝
հոսիսական, համաձայն հեղինակներուն
նախասիրութեան, պատրաստութեան, հան-
գամանքին։ Վարժապետ մը անոր մէջ պի-
տի գնէր իր վարժութիւնը մարդուն բա-
րութենէն։ Եկեղեցական մը երկինքին վրայ
պիտի խօսէր, անոր ընդմէջէն, իբր պա-
պեանական կալուածի մը վրայ։ Հայրենա-
սիրութիւնը, զանգուածին համար խանդ ու
յոյս, ընտանիքին մէջ կը յարգարէ ճամբա-
ները գէպի զարգացում։ Անիկա ի վերջոյ
պիտի վերածուի ուսումի։ Պատմական ա-
խորժակին վերլուծումը խորունկ ախտե-
րու կը յանգի։ Հրի այս երկու ցուցմունք-
ներուն մասին բաւարար ընդլայնում։ Այս-
մայր յատկութիւններէն գուրս, որոնք Զար-
թօնքի մարդերը, Ռոմանթիքները եւ Դէպի
Իրապաշտները իրարու կ'ընծային միջին ե-
րանգի մը ներքեւ. գրական մեր գործա-
գրումներուն գրեթէ ամբողջութիւնը կը տե-
ղաւորուի վերի որակումներէն որեւէ մէ-
կուն, երբեմն շատերուն ներսը։ Այսպէս
կրտսեր Ռոմանթիքները, բացի Աճէմեանէն
վարժապետներ են ու այս բառը գրեթէ կա-
խաղկական տարողութիւն ունի հասկնալի
ընելու այնքան հսկայական միամտութիւն-
ներ, չըսելու համար մանկամտութիւններ։
Ամբողջ Նաւաբէրը կուգան վարժապետ-ե-
կեղեցականէ մը։ Սէթեան ու Թէրզեան
ուսուցչի ազնուականութիւն մը կ'արժե-
ւորեն. . . մուսաներուն զասպասելով։
Ուսանաւորը ապգային ապրանք է ու հան-
գէտները՝ մեր ամէն բանը։ Նոյնիսկ 1900ին,
երբ տղայական պիտի ըլլար առմանթիւմէ
խօսել, Ռէթէս Պերպէրեան, «լցեալ փա-
ռօք», հեղինակութեամբ, իր հուսկ-բան-
քերուն գործնապաշտ, ժամանակէն թեւ-
գրուած ոգին կը ջնայր բարեխառնել իր
պատմութեան վարչապետ առմանթիւմով։
Դրական յայացք, առանց որու գարաց մը
առանց գլուխի մարմնի մը կը նմանի, չէ
իսկ գրուած գրողներու խղճմանքին իբրեւ
հարց. մինչեւ իրապաշտութիւնը որ իր կարճ

գոյութեան կէսը պիտի սպառէր այդ յղացքը կազմակերպելու: Արեւելահայերը, մեզմէ աւելի կեանքի մարդեր, երբ կը մերժէին, թերեւս դեռ կը մերժեն, միակտուր մեր գրականութիւնը (գիտէ՞ք թէ որքան քիչ է թիւը գործներու որոնց հանդէպ վիճում մը կը շնորհեն իրենց խոստապահանջ ճաշակէն) հաւանաբար կը տառապէին, դեռ կը տառապին գործերու առջև որոնք լեցուն են արեւմտահայ փափկասուն բառակոյտով, — գարուն է մայիս, կոյս է ընկերք... Արդ, դարձեալ նոյն աստիճանի վրայ իրաւ է միւս ալ իրողութիւնը: Արեւելահայ արեւակին ու ոտանաւորին մէջ շատ հազուադէպ են սոխակն ու լուսինը, գիփուռն ու կոյսը: Չեմ ըսեր թէ գրական յղացքը կազմակերպուած է անոնց մօտ: Բայց փաստ է որ նոյնիսկ օգտապաշտ, կրօնական, վարձատրական, ուսուցողական՝ անոնց օրէնքները կը ծաղկան ժողովին ժողովին: Այսպէս Արաբիք Արքիշէպոս Լուսինեան ինչո՞ք կը տարբերի, եթէ ոչ այդ իրաւով հոգ չէ թէ քիչ մը չփացուած, որ արեւելահայ ամբողջ գրական գործունէութեան պիտի պարտագրէ, ուրիշ կնիք: Մանկութեան Օրբըրը ուսման թիւք դաս մը չէ. ինչպէս Մայր Արաբիք ալ չէ հրաւեր մը Այլարարտի գաղտը, պարսիկ ջարդելու (Բա՛՛՛ ֆարգա՛՛): Բայց մեր ամբողջ լրագրական յօդուածագրութիւնը, մեր վէպը (Մամուրեան, Ծիրենց, Տիւսաբ) իրենց զաղափարային շէնքը յօրինած են նոյն ազգունքներուն ներքեւ, — ուսուցանելու, բարոյախօսելու շատ ծանր, շատ լուրջ առաջադրութիւններով: Թէ այդ օրերուն օտարներն ալ գրականութեան կը պարտագրէին նման նպատակներ, փաստ մըն է անամուր: Իրաւ գրագէտներու գործին դիմաց քրոնիկի, խառնուրդի, բարոյախօսութեան փառքերը կը փոքրանան, ինքնարեւարար: Մենք դեռ այսօր գծուարութեամբ կը դնենք ապրակոյս մը Զարթօնքի սերունդին մեզի ձգած ժառանգութեան հարազատ տարողութեան վրայ: Ու իմ թեւադրել ուզածը հաւաստի է, յաւանքով եւ՛ր գրականութիւնը ընելու լրագրի յօդուածներով, լսարանական ճառերով (որոնք ոչ միայն կը մատուցուին ունկնդիրներուն ահանջներուն իբր խօսքի հեշտանք, այլև առանձին պրակներով հրատարակուելով կը գրուին ընթերցողներուն աչքերուն ալ փա-

ռիքին, կրկնօրէն շահագործման հանելով իրենց չքնաղ պարունակութիւնները) հանդէսներու մէջ լայն ու բարի, երբեմն նեղ-սիրտ ալ լրջութեամբ (Յիլիան բանախօսած ատենը կը սաստէր հասարակութիւնը) կատարուած բանախօսութիւններով, նշանաւոր գաղաղները գովելու արարքին մէջ մեր լեզուն գործածելով պոսիւստիւսմ վսեմութիւններուն. քերթուածներով որոնք Մա՛՛՛ կամ Փա՛՛՛՛ պատուական լրագրիւններուն մէջ իրենց սիւնակները լեցնելէ վերջ կը սպառնին... երգի թեւերով ալ պարտելու քաղաքէ քաղաք ու գիւղէ գիւղ, վէպերով որոնք կ'անդադարեն մեր ընթերցումները, թարգմանութիւնները, խաղերով որոնք դարձեալ հուզան նոյն ձգտումէն: Այս ամէնը, համախառն, որպէսզի գոյանայ քրիստոնէի, այսինքն արեւմտահայ գրականութեան մեղքին մթնբանոցը: 1900ին այսինքն ուսման թիւքին ետեւ գրական զուգարոցի հետախաղող կորուստէն վերջ Ռէթէոս Պէրպէրեան մեծ, նոյնիսկ մեծ ապայածաւ իմացադանութիւն մը իբրեւ կ'ողջունուի, ոչ անշուշտ չղոմի մը գինովը, այլ խուլ ճնշումին տակ իմաստի հանդէպ ուսման թիւքին ծանր յարգանքին: Այլեւհոգ՛ անհուն կ'անուանուի միևնոյն ազգակներու թաքուն թելադրանքին ընդմէջէն: 1910էն քիչ վերջ Սէթեան — ամենէն հարազատը ուսման թիւքներուն — ոճի վարպետի մը գրելին տակ (Ս. Պարթեւեան) կը վերածուի խորունկ զգայնութիւն իրաւ քերթողի: Ու, աւելի տարօրինակ՝ փորձը որուն համեմատ, 1329ին մեր ուսման թիւքին մեծ ընդդիմադիրը, վայն հրապարակէն քշելու արարքին մէջ ամենէն աւելի աշխատողը, Արշակ Զօպալեան թէրգեանը կ'անուանէ ազնուազգի քերթող: Անոնք ալ իրողութիւններ են, բա՛՛՛ ցոյց տալու թէ որ աստիճան խորաբանտ մտայնութեան մը ծնունդ է տուած ուսման թիւք շարժումը: Ու եղիայի, Չերազի, Ծերենցի, Տիւսաբի, Նար-Պէյի անունները այդ ուսման թիւքէն ոչ միայն չեն ապառաջարկուած, այլ վայն երկարաձգելու, փառքի հանելու իրականութեան մէջ ալ գրած են իրենց ամբողջական հեղինակութիւնը: 1940ին իսկ մեր գրականութիւնը այդ անուններուն հանդէպ յարգանքը երբ ազգային զգացումի մը համագործ կը դառնէր

ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ

ՀԱՄԱՐՈՒՐԱՊԻՈՒՆՈՒՆԵՐԻ ՕՐԻՆԱԳԻՐՔԸ

228. Եթէ ճարտարապետ մը մէկու մը տուն մը կառուցած է, և վերջացուցած է (զայն) անոր համար, տան իւրաքանչիւր սարիին⁽⁵⁸⁾ վրայ, երկու սիւղ արծաթ պիտի տայ անոր, իբրեւ անոր վարձքը:

229. Եթէ ճարտարապետ մը մէկու մը տուն մը կառուցած է, և հաստատուն չէ շինած իր գործը, և (եթէ) տունը զոր կառուցած է, փլած⁽⁵⁹⁾ է, և տանտիրոջ

(58) Զափ մը՝ շուրջ 42 1/2 քառակուսի եւր-տայի հաւասար:

(59) Բարեկտնի մէջ պեղումներէն լայն տեսած շինութիւններու քննութիւնը կ'ապացուցանէ թէ, շատ պակասուոր շինուածանիւթեր կը գոր-

հեռուէն իսկ կ'ըլլար արդարացուցած կի-սադարան յղացքը սկզբնական ձգտումնե-րուն^(*):

Յ. ՕՇԱԿԱՆ

(Շարունակելի)

(*) Դպրոց եւ Դպրատիւն հատորին մէջ Ռ. Պերպերեան ընդարձակ դիւնա մը ունի նուիրուած գրական հասկացողութեան մը որ բարեփոխումն է Ռոմանթիք գաղափարաբանութեան, արեւ-մտասոյ գրական լրջափոխութեան ակօսին ընդ-մէջէն: Բազմաթիւ հարցեր, գրական, լեզուա-կան ու քննիկ մըն ալ պատշաճական, այդ յօդ-ուածայարքին մէջ, Ջիւզ զբաղեցնողը՝ զանա-զանութիւնն է զոր կը տեսնէ Առաքին Յերեմի-յառաջարանին հեղինակը գրականութեան մէկէ տեղի կ'երգարանքներուն ընդմէջ: Մեր օրերուն տեսնողացը նկարագիրը վճռական է զորմ մը գրա-կան ընծայելու: 1880ին, զորմի որ հանրագում-անդամանքը բաւ էր զինքը գրական ընծայե-լու: Պետրոս Դուրեան մը և Մատթեան Դարա-գաջ մը զբաղեցնէ եւ ըստ տեսութեան, քանի որ երկուքն ալ մեր ժողովուրդի իմացական զար-գացումը բարեւ է գտած: Անխառն քանոնեղծու-րին, արևմտեւր արաբեսթիմ համար արաբներուն մէջ ներութիւնները զրէք մէկդի, Բայց Բիւզանդ Գլէնեանի մը մէջ գրագէտ մը: Մեր առմանթիզ-մին գէպի հրապարակագրութիւն օտ փոփոխու-մը, չըսելու համար զառածումը, Համապատե-կներ երբ հոս կը ընդէ, կ'ընէ արիւկ՝ զուտ, ի-րաւ, ապրելու միայն սահմանուած գրականու-թիւնը աշատապրելու փոյթով մը առօրեայ այ-լապէս օգտակար բայց կոյստական փառքէն:

մահը պատճառած է՝ պիտի մեռցուի այդ ճարտարապետը:

230. Եթէ տանտիրոջ ուսուցիչն մահը պատճառած է, պիտի մեռցնեն այդ ճար-տարապետին զաւակը:

231. Եթէ տանտիրոջ ստրուկին մահը պատճառած է, ստրուկ ստրուկի փոխարէն պիտի տայ տանտիրոջ:

232. Եթէ ինչքը փնացուցած է, պիտի հատուցանէ ամբողջապէս, այն ամէն ինչը, որ փնացուց. տակաւին, քանի որ հաստա-տուն չէ շինած տանը՝ զոր կառուցած է,

ծածէին. զերթէ բացարձակ բացակայութիւնը քարի և փայտի իրենց երկրին մէջ, ստիպած է Սումերա-Աքքեստները դիմելու ուրիշ շինուածա-նիւթերու: շինած են նախ եղեգնեայ հիւղեր, յետոյ երկրին սփախաւէն. աղիւսներ պատրաս-տած: Երկու տեսնա աղիւսներ կը գործածէին՝ լիպիթիւս կը կոչուէին անոնք՝ որոնք կը չօր-ցուէին արեւուն ներքեւ. յարդ և եղէջ կ'աւել-ցնէին հողին, զանոնք աւելի հաստատուն գործ-նելու համար: Կարելի չէ՝ միթէ երբայցններուն պարտադրուած աղիւսներու՝ Էլէպէնիմաներուն ձեռագործութեան հետ աղերս մը նյամաքլ Նիլոյ, Ա. 14, ԷՍԵ կեղեկին զիւսնա նոցա՝ ի գործ իրտոյ կաւոյ և աղիւսարկի և յամենայն գործ զալտոց, ըստ ամենայն գործոյ իւրեանց՝ որով ծառա-ցուցանէին զնոսա բունութեամբ: Արդարեւ, փա-րատն արգիւնելով կեղեքիներուն՝ տալու երբա-յեցիներուն յօշուած յարդ՝ աղիւս պատրաստելու համար, անոնք իսկ նախածնուածութեամբ զայն գտնել հրամայեց անոնց, և Ներկայացնել իրեն աղիւսներու նոյն թիւը. ճնշել հողով մը բնա-նաւորանեցան իտայնացիները՝ հարստահարելու ներս կողմը, Նիլոյ, Ե. 6-10 ԷՍԵ հրամայեաց փարաւն յաւուր յայնմիկ գործալարաց ժողո-վրդեանն և զլորաց նորա, ասէ՛ Մի՛ նա յաւե-լուցուը տայ յարդ ժողովրդեանն յաղիւսարկու-թիւն՝ որպէս յերէկն և յերանդ. ինքեանք եր-թիցեն և ժողովեցեն իւրեանց յարդ, և զօսկ զաղիւսարկին որպէս գործէին հանապաղ՝ արկէք ի վերայ նոցա. մի՛ հատանցէք ինչ անտի. զի զատարկեցան և վառն այնարկի աղապակն և ասեն. երթիցուը զոնեցուը Աստուծոյ մերմոմ-ծանրասցի գործ ամբողջեն, և այնմ հոգապան, և մի՛ հոգապեն ի բաւն տարապարտոյ. անբոկ ազգեցութեան ներքեւ, կը վատթարանային շու-տով այնեղբայկերտուած աղիւսները. հողակոյտի մը կը վերածուէին արեւու տակ չօրցածած աղիւս-ները՝ կարճ տեսչուրդէն մը վերջ, մինչդեռ կեանքով եփուածներուն դիմադրութիւնը լիք վերկած ուշադրութենէ: Սենասրի երկրին բնա-կիւնները այս վերին ձեւը կ'իրաւեցնէին. իրենց քաղաքին՝ Էրիլին և աշտարակին՝ Ալիկուսին կառուցման համար ԵՍԵ. ԺԱ. 3-5. Ե եկայք արկցուը աղիւս, և թրծեցուը զայն կրով՝ եւ եղեւ նոցա աղիւսն ի տեղի քարի, և կուպր ի տեղի շաղախոյ՝ եւ ասեն. եկայք շինեցուը մեզ քաղաք, և աշտարակ, որոյ լինիցի դուին մինչեւ յերկին, և արացուը մեզ անուն յաւալ քան զփոխել ի վերայ երեսաց ամենայն երկրի:

և փլած է, տունը որ փլած է պիտի (վե-
րա)կառուցանէ իր անձնական ծախսով:

233. Եթէ ճարտարապետ մը տուն մը
կառուցած է մէկու մը համար, և ապահով
է է կատարած իր գործը, և (եթէ) պատը
փլած է, ճարտարապետն

ԵՐԵՍՈՒՆԵԹՅԵՐՈՐԴ ՍԻՒՆԱԿ (հակակողմ 20)

այդ, իր իսկ դրամով պիտի զօրացնէ այդ
պատը:

234. Եթէ նաւավար մը վաթսուռն գուռ-
նոց նաւ մը կպրած է մէկու մը համար, (այս
վերջինը) երկու սիկզ արծաթ պիտի տայ
անոր, իբրև անոր վարձքը:

235. Եթէ նաւավար մը նաւ մը կպրած
է մէկու մը համար, և ապահով է է կատա-
րած իր աշխատանքը, և (եթէ) այդ իսկ
տարին այդ նաւը ջուր է առած, վթար մը
ունեցած. նաւավարը պիտի մերկացնէ իր
կաթմաներէն այդ նաւը, և պիտի ամրա-
ցնէ (զայն) իր իսկ ծախսով, և ամրացուած
նաւը, նաւու տիրոջ պիտի տայ:

236. Եթէ մէկը նաւավարի մը վարձու
տուած է իր նաւը, և (եթէ) նաւավարը
անկող զտնուած է, և ընկղմած կամ նա-
ւաբեկած է նաւը, նաւը պիտի հատուցանէ
ամբողջապէս նաւավարը անոր տիրոջ:

237. Եթէ մէկը նաւավար մը և նաւ մը
վարձած է, և բեռնաւորած է զայն ցորե-
նով, բուրգով, իւղով, արմաւենեղով և
որ և է տեսակի նաւաբեռով: (եթէ) այդ
նաւավարը անկող զտնուած է, և ընկղմած
է նաւը, և ինչ որ կար անոր մէջ փնացու-
ցած, նաւավարը, նաւը զոր ընկղմեց,
և ինչ որ կար անոր մէջ զոր կորսնցուց,
պիտի հատուցանէ ամբողջապէս:

238. Եթէ նաւավար մը մէկու մը նաւը
ընկղմած է, և (ապա) զայն ապաստած,
անոր կէս գինը պիտի տայ արծաթով:

239. Եթէ մէկը նաւավար մը վարձած է,
տարեկան վեց գուռ ցորեն պիտի տայ անոր:

240. Եթէ թիաշարժ նաւ մը բաղխած
է առագաստանաւի մը, և (զայն) ընկղմած:
նաւուն տէրը որուն նաւը ընկղմեցած, նա-
ւուն մէջ կորսուած իր ինչքը, աստուծոյ
առջև պիտի յայտարարէ. և թիաշարժ նա-
ւուն (նաւավարը) որ ընկղմեց առագաստա-
նաւը, պիտի հատուցանէ անոր ամբողջա-
պէս, անոր նաւը և անոր կորսուած ինչքը:

241. Եթէ մէկը եզ մը գրաւած է իր-

ին գրաւ, մէկ ներքորդ ձիաս արծաթ պիտի
կշռէ՝ (վճարէ):

242. Եթէ մէկը (եզ մը) մէկ տարուայ
համար վարձած է, չորս գուռ ցորեն պիտի
վճարէ անոր տիրոջ:

243. Եթէ մէկը ընկած եզ մը վար-
ձած է, երեք գուռ ցորեն պիտի տայ անոր
տիրոջ:

ԵՐԵՍՈՒՆԵԹՅԵՐՈՐԴ ՍԻՒՆԱԿ (հակակողմ 21)

244. Եթէ մէկը եզ մը կամ էջ մը վար-
ձած է, և առիւծ մը զայն մեռցուցած է
դաշտին մէջ, (Ֆնասը) անոր տիրոջ կը վե-
րաբերի:

245. Եթէ մէկը եզ մը վարձած է, և
անհոգութեամբ կամ ծեծով, (զայն) մեռ-
ցուցած է, եզի տիրոջ, եզ եզի փոխարէն,
պիտի հատուցանէ:

246. Եթէ մէկը եզ մը վարձած է, և
(եթէ) կտորած է անոր ռաքը կամ կտրած
անոր պարանոցի ձգտանը, եզ եզի փոխա-
րէն պիտի հատուցանէ, եզի տիրոջ:

247. Եթէ մէկը եզ մը վարձած է, և
փնացուցած անոր աչքը, անոր գինին կէսը
պիտի տայ եզի տիրոջ արծաթով:

248. Եթէ մէկը եզ մը վարձած է, և
(եթէ) փշարած է անոր եղջիւրը, կտրած ա-
նոր պոչը, կամ ֆնասած անոր կռնակի
միսը, անոր գինին մէկ հինգերորդը պիտի
տայ արծաթով:

249. Եթէ մէկը եզ մը վարձած է, և
(եթէ) աստուած⁽⁵⁶⁾ զարկած է անոր, և
(եթէ) մեռած է, ան որ եզը վարձեց պիտի
երգնու աստուծոյ կեանքով և ազատ պիտի
արձակուի:

250. Եթէ եզ մը ճամբան իր քայելու
ընթացքին մէկը խեթկած է և (զայն) մեռ-
ցուցած, այդ դատը բողոքի ենթակայն է:

251. Եթէ մէկու մը եզը խեթկող մըն
է, և (եթէ) իր քաղաքի խորհուրդը իրեն
իմացուցած է թէ խեթկող մըն է, և (եթէ)
ան է վաղկայած անոր եղջիւրները և ոչ ալ
կապած իր եզը, և (եթէ) այս եզը ազատ
մարդու մը զաւակը խեթկած է, և (զայն)
մեռցուցած, կէս ձիաս արծաթ պիտի տայ:

252. Եթէ մէկու մը ստրուկն (էր),
մէկ երրորդ ձիաս արծաթ պիտի տայ:

(56) Հայոցական Նշանակող. հին ժողովուրդնե-
րը, հասարակաց ըմբռնողութեան մը համաձայն,
աստուածներու կը վերագրէին բնութեան երե-
ւոյթները:

253. Եթէ մէկը մշակ մը վարձած է՝ հսկելու համար իր դաշտին, և իրեն վստահած՝ գործիքները և սերմանիքը, յանձնած է իրեն հզներ, ստիպած է զայն դաշտը մշակելու, եթէ այդ անձը հուշտ կամ խար գողցած է, և (եթէ) բռնուած է իր ձեռքին մէջ, պիտի կտրեն իր ձեռքը:

254. Եթէ սեպականացուցած է գործիքները և սերմանիքը, և եզները տկարացուցած, ցորենը զոր ստացաւ պիտի կրկնապատկէ և պիտի հատուցանէ:

255. Եթէ մարդուն եզները վարձուուած է, և կամ հուշտ գողցած է, և ոչինչ գոյացուցած դաշտին մէջ, պիտի ապացուցանեն անոր՝ այդ անձին, և հուճքի ժամանակ, վաթսուս գուր ցորեն պիտի կռէ տանըութը իգուի վրայ:

256. Եթէ ի վիճակի չէ իր հատուցումը կատարել, պիտի քաշկոտեն զինքը եզներով այդ դաշտէն:

257. Եթէ մէկը

ԵՐԵՍՈՒՆՈՒԹԵՐՈՐԻ ՍԻՒՆԱԿ (հակակողմ 22)

հողագործ մը վարձած է, տարին ութը գուր ցորեն պիտի տայ անոր:

258. Եթէ մէկը եզնառաջնորդ մը վարձած է, տարին վեց գուր ցորեն պիտի տայ անոր:

259. Եթէ մէկը սերմանող-արօր մը գողցած է դաշտին մէջ, հինգ սիկլ արծաթ պիտի տայ սերմանող-արօրի տիրոջ:

260. Եթէ ակօսող-արօր մը կամ ձաք մը գողցած է, երեք սիկլ արծաթ պիտի տայ:

261. Եթէ մէկը հովիւ մը վարձած է՝ մեծ գուար և մանրագուար արածելու համար, տարին ութը գուր ցորեն պիտի տայ անոր:

262. Եթէ մէկը եզ մը կամ ոչխար մը . . . [վեց տողերու լրատ մը]:

263. Եթէ կորսնցուցած է [եզը] կամ ոչխարը որոնք իրեն յանձնուած էին, պիտի հատուցանէ եզ [եզի] փոխարէն, ոչխար [ոչխարի] փոխարէն [անոնց] տիրոջ:

264. Եթէ [հովիւ մը] որուն մեծ գուար և մանրագուար տրուած էին] ա[րածելու] համար, իր [ամ]բողջ վարձքը ստացած է, և (այսպէս) իր սիրտն է գոհ, (եթէ այս հովիւը) [նուա]ղեցուցած է մեծ գուարը, նուաղեցուցած է մանրագուարը, նուաղեցուցած է սերունդը, յաւելումը և արդիւնքը պիտի տայ, իր պայմանագրերուն

պարունակութեան համաձայն՝ (լեզուին համաձայն):

265. Եթէ հովիւ մը՝ որուն մեծ գուար և մանրագուար տրուած էին արածելու համար, և անհաւատարիմ գտնուած է, և գուարի-նշանն է փոխած, կամ [զայն] տրուած գրամի փոխարէն, պիտի ապացուցանեն իրեն և տասնապատիկը այն ինչ որ գողցած էր՝ մեծ գուարով և փոքր գուարով պիտի հատուցանէ անոնց տիրոջ:

266. Եթէ փարախի մը մէջ աստուծոյ շօշափումը պատահած է, կամ առիւծ մը սպաննուիւն մըն է կատարած, հովիւը ինքզինքը անմիջ պիտի ապացուցանէ աստուծոյ առջև, և փարախին տէրը պիտի առնէ իրմէ փարախին փնտրող (մեռած անասունները):

267. Եթէ հովիւ մը անհող գտնուած է, և ալպինօզ մը գոյացուցած է փարախին մէջ, հովիւը ալպինօզի փնտրող գոր գոյացուց փարախին մէջ, մանրագուարով և մեծ գուարով պիտի հատուցանէ և պիտի տայ անոնց տիրոջ:

268. Եթէ մէկը եզ մը վարձած է կամեհելու համար, քսան զա ցորեն է անոր վարձքը:

269. Եթէ էշ մը վարձած է կամեհելու համար, տասը զա ցորեն է անոր վարձքը:

270. Եթէ ուլ մը վարձած է կամեհելու համար, մէկ զա ցորեն է անոր վարձքը:

271. Եթէ մէկը եզներ, սայլ մը և անոր վարիչն է վարձած,

ԵՐԵՍՈՒՆԻՆԵՐՈՐԻ ՍԻՒՆԱԿ (հակակողմ 23)

օրական հարիւր ութսուն զա ցորեն պիտի տայ:

272. Եթէ մէկը միախն սայլ մըն է վարձած լոկ, օրական քառասուն զա ցորեն պիտի տայ:

273. Եթէ մէկը վարձկան մը վարձած է, օրական վեց ռե⁽⁵⁹⁾ արծաթ պիտի տայ (անոր) տարուան⁽⁶⁰⁾ սկիզբէն մինչև հին-

⁽⁵⁹⁾ 1/180 սիկլի հաւասար ծանրութեան մը, այսինքն չուրջ 0.047 կրամ:

⁽⁶⁰⁾ Գարնան գիշերահաւասարէն կը սկսէր բարելավան տարին. առաջին հինգ ամիսները կ'ընդգրկէին գարնան կէտը, ամբողջ ամառը և մէկ ամառ գարնան, այսինքն տարուան այն չըբջանը, եւ օրերը ամիսները երկարն են և աշխատանքն ալ արդիւնատուր. իսկ վեցերորդ ամսուայ և տարուայ վերջաւորութեան մինչև տարածուող ամառ միւս եօթը ամիսները կը բովանդակէր, ուր

գերորդ ամիս. վեցերորդ ամիսէն մինչև տարուան վերջը, օրական հինգ ռե արծաթ պիտի տայ (անոր)։

274. Եթէ մէկը արհեստաւոր մը պիտի վարձէ, վարձքը ... հինգ ռե արծաթ՝ աշխատագործի մը վարձքը, հինգ ռե արծաթ՝ կտաւահրաւորի մը վարձքը, ... ռե արծաթ՝ կնքահարի մը վարձքը, ... [... ռե արծաթ՝ ակնագործի մը վարձքը, [... ռե արծաթ՝ [վարձքը] երկաթագործի մը, [... ռե արծաթ՝ ատաղձագործի մը վարձքը, [... ռե արծաթ՝ կողովագործի մը վարձքը, [...] ռե արծաթ՝ [վարձքը] ճարտարապետի մը [... արծաթ՝ օրա- [կան] պիտի տայ]։

275. Եթէ մէկը փոխադրանաւ մը վարձած է, օրական երեք ռե արծաթ է անոր վարձքը։

276. Եթէ մէկը թիաշարժ նաւ մը վարձած է, երկուք ու կէս ռե արծաթ պիտի տայ (իրեւ) անոր վարձքը օրական։

277. Եթէ մէկը վաթսուհ զօւրնոց նաւ մը վարձած է, օրական մէկ-վեցերորդ [սիկի] արծաթ պիտի տայ (իրեւ) անոր վարձքը։

278. Եթէ մէկը ստրուկ մը (կամ) ստրկուհի մը գնած է, և (տակաւին) անոր ամիսը չլրացած վերնոտուծիւնն⁽⁶¹⁾ անոր վրայ է հասած, պիտի (զայն) վերադարձնէ իր ծախողին և գնողը պիտի առնէ զրամը զոր կշռեց (վճարեց)։

279. Եթէ մէկը ստրուկ մը (կամ) ստրկուհի մը գնած է, և յետոյ բողոք մըն է ստացած (անոր դէմ), իր ծախողը պատասխանատու ըլլայ պիտի բողոքին համար։

280. Եթէ մէկը թշնամի երկրի մը մէջ մէկու մը ստրուկը (կամ) ստրկուհին գնած է, երբ երկրը (իր հայրենիքը) հասած է, և ստրուկին կամ ստրկուհիին տէրը նոյնացուցած է իր ստրուկը կամ իր ստրկուհին, եթէ այդ ստրուկը կամ այդ ստրկուհին երկրին զաւակներն են՝ (բնիկները), իրենց ազատութիւնը պիտի իրականացուի առանց դրամի (վճարման)։

281. Եթէ ուրիշ երկրի մը զաւակներն

օրերը ամենէն կարեն են և աշխատանքը նուազ վարձատրուած. P. Cruveilhier, Commentaire... էջ 242։

⁽⁶¹⁾ Եփրատ-Տիգրիսեան հովտին մէջ յաճախակի էր այս հիւանդութիւնը։

են՝ (բնիկները), գնողը պիտի յայտարարէ անտուժոյ առջև զրամը զոր կշռեց՝ (վճարեց), և ստրուկին կամ ստրկուհիին տէրը զրամը (զոր) առ կշռեց՝ (վճարեց) վաճառականին պիտի տայ, և (այսպէս) իր ստրուկը կամ ստրկուհին պիտի փրկանաւորէ։

282. Եթէ ստրուկ մը իր տիրոջ ըսած է «Իմ տէրը չես գուն», ան՝ (ստրուկին տէրը) պիտի ապացուցանէ անոր, իբրև իր ստրուկը (և՛ իր ստրուկը ըլլալը, և՛ իր տէրը պիտի կտրէ անոր ապանշը)։

Վ Ե Ր Զ Ա Մ Ա Ն

ՔԱՌԱՅԱՌՆԵՐՈՐԴ ՍԻՆԱԿ (Խակիկոզմ 24)

Արդարութեան վճիռները, զորս Համաւերացի՝ կարող թագաւորը հաստատեց, և որոնցմով երկրին ապահովել տուաւ ուղիղ վարչութիւն մը և լաւ կառավարութիւն մը։

Համաւերացի՝ կատարեալ թագաւորն (եմ) ես։ Զէն անփոյթ (կամ) կողիս վրայ երկարած սեւագլուխներու՝ (մարդ-արածներու) յեկամամբ, զորս էնիլի նուիրած էր ինձ (և) որոնց հովուութիւնը⁽⁶²⁾ ինձ էր յանձնած Մարտուք։ Անոնց համար անվեր-դով վայրեր փնտոցել, ծանր գծուարու-թիւններու յաղթեցի, ծագել տուի լոյսը անոնց վրայ։ Զօրաւոր զէնքերով, զօրս Զապաղուի և Իշթարը⁽⁶³⁾ յանձնած էին ինձ, ներհայեցողութեամբ զոր շնորհած էր ինձ Էան, կարողութեամբ զոր տուած էր ինձ Մարտուք, արմատախիլ ըրի ուսիները՝ վերը և վարը։ Մարեցի հակառակութիւնները, երկրին բարօրութիւնը թեւարկեցի, ռոգուած գաշտեալ մէջ հանգչել տուի բնակիչները. խառնակիչ մը չի յարուցի երբեք իրենց միջև։ Մեծ աստուածները կանչեցին զիս, ուստի ես (եմ) խաղաղութիւն բերող հովիւը՝ որուն մաս կանն է ուղիղ. քաղաքիս վրայ տարածուած է իմ նպատաստւոր շուքը. ծոցիս մէջ սնունդի ժողովուրդը երկրին Սուսերի և Աքքատի։

⁽⁶²⁾ Հովուական կեանքի կարեւորութիւնը հիշեցուն մաս, որը չափով կը մեկնէ հովուի նիւթին թափանցումը՝ կրօնքին որքան քաղաքատնիստ մէջ, Lagrange, Commentaire de Saint Jean, Paris, 1927, էջ 284։ Երբորք հրատարակու-թիւն։

⁽⁶³⁾ Իշթար զիցուեալ ուղիղ նկարագրու-թիւն։

իմ պահապան գիցուհուոյս ներքե(64) առնոց բարգաւաճեցան. խաղաղութեամբ անոնց հողածուծիւնը կատարեցի. իմաստութեամբս պատասպարեցի զիրենք, որպէս զի հզօրը չընկճէ անհօրը, որբին (և) այրիին՝ արդարութիւն գործադրելու համար, Բաբելոնի մէջ՝ քաղաքը որուն գլուխը (գահաթը) Անոււմ և էնլիլ արքայքացուցին, էսանկիլայի մէջ՝ տաճարը որուն հիմքը(65) հաստատուն են երկնքի և երկրի պէս, գատելու համար երկրին դատը, երկրին վճիռները որոշելու, ընկճելու և արդարութիւն գործադրելու համար, քարկոթողի վրայ արծանագրեցի իմ թանկագին խօսքերը, և իմ արձանիս առջև (էբրեւ)՝ Արդարութեան Թագաւոր հաստատեցի:

Թագաւորներու միջև նախապատիւ թագաւորն (եմ) ես. ընտիր են իմ խօսքերը, անհաւատար է իմ կարողութիւնը, Շամաշի հրամանով՝ երկնքի և երկրի մեծ գաղտնաւորին, թող երկրին մէջ չողողայ իմ արդարութիւնը. Մարտուքին՝ տիրոջ խօսքով, թող ոչ ոք նշաւակէ իմ կանոնագրերը. էսանկիլայի մէջ, զոր կը սիրեմ, թող իմ անունը յարգանքով:

ՔԱՆԱՍՈՒՆԿԵԿՆՈՐԴ ՍԻՆԱԿԱ (հակակազմ 25)

արտաբերուի ցլաւիտեան:

Ընկճեալ անձը որ խնդիր մը ունի, թող գայ իմ արձանին առջև (էբրեւ)՝ Թագաւորը Արդարութեան, և կարողայ թող իմ արձանագրելով քարկոթողը, և թող լսէ իմ թանկագին խօսքերը, և իմ քարկոթողը թող լուսաբանէ իրեն (իր) խնդիրը. թող տեսնէ իր դատը՝ (իր դատին վճիռը), թող իր սիրտն ընդլայնի՝ (աղաւ, խորունկ շունչ մը առնէ) և (թող ըսէ) «Համաւորացի՝ տէրը, որ ժողովուրդին հարազատ հօր(66) մը պէս է իրապէս, համակերպեցաւ Մարտուքին՝ իր տիրոջ խօսքին, և ապահովեց Մար-

(64) Իւրաքանչիւր ոք, մեծ հաւատք կ'ընծայի իր պահապան ոգուոյն:

(65) Սեմականներու երեւակայութեան համաձայն, երկնքը և երկիրը հաստատուած էին լեռներու վրայ, որոնք անշարժ սեւեռու դերն էին տանձածած, (Յովբ, ԼԷ. 4-6). ՎՊ՛ը էր մինչ ևս հիմունք արկանէի երկրի. պատմեալ ինձ եթէ խելամուտ իցես հանկարայ. Ո՞վ եղ զլիպդ դորս թէ զիտիցես, կամ ո՞վ արկ՝ ի վերայ դորս լար: Եթէ վերայ հաստատեցան աղիքը դորս, ո՞վ է որ ահէ զվէմն անկեան ի դամ:

(66) Մտերմիկ շունչը Համաւորացիի և իր հպատակներու միջև՝ սիրով է նշանակուած: Սինայի մեծ վարդապետին՝ Յիսուսի քարոզութեան մէջ, հայրենութեան գաղափարը կը տիեզերական-

առնէին յաղթանակը(67)՝ վերը և վարք. զուարթացուց Մարտուքին սիրտը՝ իր տիրոջ, և բարօրութիւն(68) ապահովեց ժողովուրդին ցլաւիտեան, և երկիրը արգաւառութեամբ առաջնորդեց. թող ան հռչակէ անկեղծ, և թող իմ օրհնութիւնը հայցէ(69) իր ամբողջ սրտով, Մարտուքին՝ տիրոջ (և) Յարաւիթութեամբ(70)՝ տիրուհուոյս ներկայութեան, թող պահապան ոգին(71), պաշտպան գիցուհին(72), աստուածները որոնք էսանկիլայ կը մտնեն, (և) էսանկիլայի աղիւս (աստուածը), յաղողցնեն փափաքները հանապազօր, Մարտուքին՝ տիրոջ ներկայութեան (և) Յարաւիթութեամբ՝ տիրուհուոյս:

ԱՆՈՒՇԱՒԱՆ ԱՔՂ. 27.2ԱՆԵԱՆ

(Շարունակելի՝ 7)

Նանայ Աստուծով, Ղուկ. ԺԱ. 2. Եւսէ ցնտար յորժամ կայցէք յաղթան, աստղիք. Հար մեր, սուրբ եղիքի անուն թո՛ւ. եկեղեցի արքայութիւն թո՛ւ:

(67) Ազգային աստուածներու կը վերադարձէին նուաճումները և պարտութիւնները, էին ըրաններուն:

(68) Բառ առ բառ՝ զլաւ միս սանձանեց՝ զիւրաւած թաւապաւ ի-շի-ի-մի. Նիթաւան բարեկեցութիւն կը թելարէր այս ասացուած առաւելարար:

(69) Ձեռքը բերնին տարուած կը ներկայացուի մեղի այս անուն գաղափարանիլը, կարծէք սկզբնական ձեւն աղօթքին ըլլար ձեռքը բերնին տանիլ. բազմաթիւ Համաւորացիի կեցողութեան իր քարկոթողի բարձրագոյն գլուխ, Ինչպէս թէ՛ զերակին գաղափարը աղօթքի մէջ աղօթելի կ'ենթադրէր բան մը հայցել, նոյնիսկ երբ կը փառասորեն աստուածութիւնը, զայն նպատակօր դարձնելու նպատակաւ է, ու աւելի սիրով ընդլայնի տալու իրեն մեր հայցուածը. P. Dhorme, Religion Assyro-Babylonienne, Paris, 1911, էջ 247-249:

(70) Վերածափայլը իմաստով, ամուսինն էր Մարտուքի. այս դիցաբանական անունը Վտարի մէջ աղեւտուած էր զէր պնթիթութեամբ՝ սեբմ ստեղծող ձեւին տակ:

(71) Տճաւորներու և պալատներու մօտեցին կը զեռնալուր այս ոգին՝ զլուստուն. եղիլիւրաւոր խոյրը զլուսն, թեւաւոր ցլուէ էր ան, կիսատուած և մի միամտական. պահպանող ոգին մարդուն, տան, քաղաքին, տաճարին, չար ոգիներու կարգին կը դառնէր երբեքմն. տե՛ս Սինայի մատգիր, 1952, Նոպա, թիւ 10, էջ 273, առաջին սիւնակ:

(72) Այս թեւաւոր ցլուլ՝ զլամաստուն, առիւծի գլխով, կնոյական մարմնով կիսատուած մը, օճեր երկու ձեռքերուն, ոգին էր Անու աստուծոյ. պատահաւորաւ իր կեցողութեամբ, պալատներու և տաճարներու մօտեցնող կը զեռնալուր, չար ոգիներու մերձեցումէն զերծ պահելու համար զանոնք. տե՛ս Սինայի մատգիր, 1952 Նոպա տեմբեր, թիւ 10, էջ 273, առաջին սիւնակ:

ՔԱՆԱՍՏԵՂԾԱԿԱՆ

Գ Ի Ի Ղ Ի Ս Զ Ա Տ Ի Կ Ը

Աղչիկներուն խմբերգն ու պար, կալերուն մէջ խինդ ու խմբպար,
 Խնծիղն անանց, ծափերու դափ ձեռք ձեռքի ու սլացիկ,
 Ծամերուն մէջ, արեւին դէմ, լուսոս նաճանչ եւ զարդուսկիւմ,
 Պոռթկար խրախն տուններէն դուրս, կայքասօն մը բերկրապատար:

Պարմանինք կալերուն մէջ, կարմիր հաւկիթ, աղմըկայոյզ:
 Խնդապատար, արեւասենչ, առողջ, զըւարթ, հուժկու եւ հոյզ:
 Ժամուրն ըստապ, շատոնց դարձած Երջապատն են սեղաններուն:
 Յաւ, հիշ, թախիծ, չկար ամբողջ մեր գիւղակին առողջ կուրծքին:

Եզներն ու ձին մտուրին մէջ կիսամըրափ, հանդարտ մակաղ:
 Հաւերն բակին՝ կը կտկտան: Ահլորի, կանչ, ոտը պաղաղ:
 Գետը ճեւոտ, ոլորքին մէջ կը մոնջէր սէգ, տեղալառ:
 Մշակն հանգիստ, հօտաղը տուն, գերանդին կախ, նիւղերն ի վար:

Մասունն մըրափ, վըսեմ խոկման մէջ իր մենիկ, գետափունքին:
 Վարն՝ աղբիւրէն ջուր կը բերեն հաւաններն աղուտ, կուծերն ուսին:
 Ժայռերէն յորդ՝ դուրս կը պոռթկար ջուրը արծաթ ու կենսախայտ,
 Զրարքիքն ահա, կակաչ, հիրիկ, հարսնուկ, մեխակ, ծաղկէն առատ:

Դա՛ղէր սիրս իմ բաբախումէդ, այժմ ամէնն, ամէնն ալ աւերակ են...

Ուտեիկըն, 1942

ՎԱՀԱՆ ԱՐՄԱՆԵԱՆ

ԿՐԿՆԵՐԵՒՈՅԹ

Կը կանչես նորէն անցեալիս խորէն
Մանչուկ իմ սիրուն, անգէտ ցաւերուն.
Քեզի հետ կ'ուզես բարեկամ զիս հեզ,
Մանչուկ զուարթուն, եկո՛ւր ինծի դուն:

Անհանդարտ խաղիդ, անզգոյց վազիդ
Հետեիլ առոյգ, օ՛ր ինչ մեծ հաճոյք.
Դէ՛հ, ձեռքդ գոգսիկ; տո՛ւր ինծի պզտիկ,
Թող ափքս ըլլայ մատերուդ գահոյք:

Արդեօ՛ք ալ ուե է, միտս փախչող ինծմէ
Հմայքներդ աննենգ՝ ամուր օղակել
Որ թեւ չբանայ կուրը տենջանքիդ
Դէպ' տար-աշխարհներ, ու ծանծաղ ափեր:

Հիմա կ'զբօսնուս, քիչ վերջ կուտաս խոյս
Բայց առեր էիր դուն ինչքան խախտոյս
Մանչուկդ իմ անուե, ձեռքդ ինծի տուր,
— Կեանք, «Մի արգելուր, անոր գալ առ իս...»

ԶԱՒԷՆ Ա. Զ.

ՄԱՏԵՆԱԳՐԱԿԱՆ

ԱՂԵՔՍԱՆԴՐԻ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ԿԱՖԱՆԵՐ

ԳՐԻԳՈՐԻՍ ԿԹՂ. ԱՂԹԱՄԱՐՑԻ

Նախորդ յոգուածներով տեսանք Սա-
լատուր Կեչառեցիի կաֆաներէն մաս մը,
ներկայիւս կու տանք շարք մը Գրիգորիս
Կթղ. Աղթամարցիի գրածներէն, թիւով 67
հատ, որ կը ներկայացնէ իր յօրինած կա-
ֆաներուն մօտաւորապէս մէկ երրորդը:

Աղթամարցիին իր կաֆաները գրած է
առհասարակ 7+8 ջափի վրայ, որ ըստ մեր
թ. 1136 (= Գ) ձեռագրիւն պիտի երգուի
պղի գոյնով, այսինքն եղանակով:

Դր. Կաթողիկոս այս կաֆաները գրած
է աւելի խնամուած լեզուով, և որոնք մեզի

հասած են քիչ աղաւաղութներով, շնորհիւ
իրեն ժամանակակից, և նոյնիսկ իր ձեռքով
նկարագրողուած ձեռագրիւններու:

Հոս իբրեւ բնագիր առինք դարձեալ մեր
թ. 473 պատուական ձեռագիրը, ներկայա-
ցուած Ա. Նշանագրով, և բաղդատուութեան
համար գործածեցինք Բ. Գ. Դ. և Ե. ձե-
ռագիր օրինակները. իսկ տպագիր երկերու
կարգին բացի նախորդներէն — Կ. Ղ. Մ.
Թ. և Ն. — (Տես Սիոն, էջ 163), հոս կը
յիշուին նաև Տ. և Ֆ.:

Տ = Յուլիոս Հայրէն Ձեռագրաց Մա-
տենադարանին Մխթարեանց ի Վիեննա,
Հ. Թ. Վ. Տաշեան, Վիեննա, 1895:

Ֆ = Ֆրիկ, Բանաստեղծութիւններ, Մ.
Մկրեան, Էայլն, Երեւան, 1941:

Այս յօդուածի ընթացքին, Ս. Սթո-
ւոյս թ. 473 ձեռագրէն առնելով կուտանք
4 մանրանկարներ, իբրեւ նմոյշ Գրիգորիս
Աղթամարցիի արուեստին:

Ա. — Զմրաք՝ ջրէն գով առեա՝ վայ խելացի վաճառակընիդ,
զհէր գլխոյդ եւ գմազ մուրացի կտեցեալ ի մէջ քաղաքիդ
ու փախստական եղեր յուսացեալ յարուեստ ըռամիդ,
ահա եւզ ասցի գերի՝ մեռանիս ուսմամբ քո գործիդ:

Բ. — Ծեր ալ[ե]աւ եւ շուն մըսաւ՝ Շուշանայ ծերոցն աւելի,
գեւ մայր տեսողի չէ գործ, կամ բընու իսկ մարգարէի,
թէ գԴաւիթ ի մէջ բերես, կամ զաւակ կընոջն Ովսէի,
նոցայն աւրինակ բանի՝ վասն յանցման քանն Իսրայելի:

Գ. — Այդ որ ի յերազդ անկար լի մոգէն տեսեալ խաբեցար,
զկիմըն կորուսեալ ջրկար, եւ զբուց տառց դու եղար,
համբեր տուր դու սրտիդ, որ չգիտեն երկիր հաւասար,
թէ ոչ վաս [անուն] առնու, եւ ասեն անուն եւզ դրժար:

Դ. — Աւձն եր կորստեան պատճառ, որ եհան գլխով ի դրախտէն,
հանց նեքսանիբոս արար, զկիմն եհան ի Փիլիպոսէն,
ի կերպ վիճալի դարձաւ եւ գոչեաց սաստիկ մեծածնէն,
երկնչալով առ նա եկեալ եւ առնոյր բղոցն ի գլխէն:

Ա. — 1, Այ Նեքսանիբոս դերի, եղկելի եւ
թշուառ սղիդ: Գ. զ^ա, Կ.
2, և չունի, Գ. Կ. կորուսեալ ի մէջ, Կ.
3, յուսացեալ, Բ. Կ. Ա, Դու, . . . եղար,
յուսացար, Գ. Ա, և, Կ.
4, տեսմ, Բ. Գ. Կ. սեւման, Գ. յուսման, Կ.

Հաւանցքի վրայ՝ Գրի, Գ (էջ 235):

Բ. — 1, աւեսաւ, Բ. Ահա աւեսաւ, Կ.
2, չէ տեսողի գործ, Կ.
3, ի մէջ բերես, զառակ կնոջն Ուրբայի,
Կ.

4, նոցա, Բ. Կ.

Գ. — 1, Զայդ որ երազդ տեսար . . . Կ.
2, զկիմդ . . . չիւար, ա. . . Կ.
3, տուր առնել սղի, ալ գիտան երկիր
. . . Կ.

Դ. — 1, է, Բ. Կ.
2, արաւ, Կ.
4, տառց և ի գիրէն ելաւ, չունչն առ-
նոյր, և զհատն . . . Բ. ի գիրէն առ-
կաւ, Կ.

Ն = Ա.

- Ե. — Յաւանքն շատ զբոսց գիտեմ բայց չկարեմ գրել հաւասար, աւան է իմաստուն խելօք, հրամայեց Տէրն կենարար. աւան է վիսապի ծրնունդ, Սողոմոն գրեց ի հանճար, աւան որ ի ձրեւն ելաւ նա կոխեց զերկիր հաւասար:

Ձեռ. քղ. 7բ.

- Զ. — Աւան հառիարքն է շատ՝ բէ քրնենն հարսարբն մրտով, որպէս Մովսէսին եղել՝ գաւազանն ի յաւ զառնալով. կամ ըզպրդընծի ըզաւան ի ձողի ծայրն կախելով, որ էր աւրիանկ Բանին՝ ի խաչին նա բարձրանալով:
- Է. — Կինն որ դալասի մեղօք, կամ ընգնի ի հօժ և ի բամբաս, նա բող հանց որդի բերէ, որ ծընաւ այս Ուովպիաս, զարբայն աւրայից հրգաւ, որ անունն է Սփանարիաս, յաւան և ի վիսապ նըման, որ եկու զերկիրս անպակաս:
- Ը. — Երանի ալզ մօղ ասեմ, որ անունդ է Ուովպիաս, մանուկ գորաւոր ծընար, ի բաջանց է դա անպակաս. մեծ աշխարհակալ լինի՝ ի ծրնունդս կանանց է անհաս, բայց վայ եւ եղուկ ասեմ՝ մեռանի բօսալ և անաւրհաս:

Ե. — 1, Զաւանքն շատ զբոսց . . . զբոսել հաւասարով, Ն:

3, . . . զբոսաց զնայ հանճար, Ն:

4, Աւան որ ի ձողեւ . . . կոխէ . . . Ն:

Լուսանցքի վրայ Գր. Ա (թղ. 7բ):

Զ. — 1, Խառլիաթ, Բ Կ: Կառիաթն, Ն:

3, Կամ որ ըզպրդընծէ աւան . . . Բ:

Կամ զպղնձէ օձն, Կ:

4, որ էր նայ . . . Փրկչին, Ն:

Լուսանցքի վրայ Գր. Ա (թղ. 8ա):

Է. — 1, Խալաթի, . . . աւ ընկնի, . . . Կառլի, Բ: Խալաթի . . . Կառլ և ի բանբաս, Կ:

2, պիտի հանց որդի բերէ, զինչ Երբայս Ուովպիաս, Բ Կ:

3, հրգաւ, ծընաւ, Բ Կ:

4, և ի, և, Բ Կ:

Ը. — Լուսանցքի վրայ Գր. Ա (թղ. 9ա):

Թ. — Ձի ըզեզ գովել կամիմ՝ ցլագլուխ ծընունդ ծովային, բաբըզ հրեղեն է քո՝ լանջիդ ու մեջիդ յառեւծ նըմանին, սըմբակդ յօրինակ կազմած՝ հանց ուժեղ զինչ ուեկայապարոյն, երանի սամ այն բախսին, որ թապրօք քոյով յորդորին:

Ժ. — Արժան ու իրաւ է խիստ՝ դու Մըսրայ սէր Նեֆանիբոս, զարոնն բողեր անտէր ու եկիր առ Ոլումպիոս, զանմեղ չարն ի մեղ կալար՝ զԼիբեացի տիպն Ամոնիոս, բայց որ թահրեկեր ըզեզ՝ քո որդիդ այդ Աղեֆանդրոս:

ԺԱ. — Այս մի բանըս լաւ եղաւ, որ չարի աղանդն յայնեցաւ, իւր մեղքն բըռնեց ըզնա՝ ւ արատու խաբելն ստեցաւ, յիմա սեւերես եղաւ՝ ի յորդոյն խիստ ամաչեցաւ, զիւր չարն զամեն ասաց յԱղեֆանդր զոր ինչ գործեցաւ:

ԺԲ. — Մայրն միամիտ կարծե՛ր՝ յԱմոն ըզԱղեֆանդրէ, նա սոս յայնապէս եղել զյըղանայն ի Նեֆանիբէ. առեալ եւ եբէր ուսովն՝ առաջի մաւրն ըզնա ձրգէ, ով որ զայլոյ կին պատէ՛ր՝ նա սպանելն նըմա յիրաւ է:

ԺԳ. — Վայ սամ էեզ հազար բերան, ով խելօք հիկարդ անըման, քէ է՞ր մոլորիս յայդ բան, որ պատես պատկեր դիւական, ծանիր զարարիչն Ասուած, ոռ երես էեզ միտ բանական, քէ չէ ի յաւուր դասման ընկընիս ի հուրն անհիշան:

ԺԴ. — Մարմինն է ի խոտ նըման, ու ծաղկի Դաւիթ վըկայեց, եւ փուր է քամոյ նըման, Յոբ ասաց ւ Ելիփաս զըբեց. Սողոմոն բասուեր երգոց, Յսայի նոյնպէս գուեակեց, Սեմսար դու էեզ պէս արա, զի՛ արիւն ոչ ում չի մարսեց:

ԺԵ. — Յառաջըն հրաման երես, զի խաչն ըզվեզ ի փայտի, յետքմեծապէս պատուեաց, փառաւոր եւ անասելի. ասաց քէ զըրուց տարեք եւ ասցեք ըզբանս իմ յայնի, ձեր մեծ արքային Պարսից՝ աշխարհակալին Դարեհի:

ԺԶ. — Այս է Մակեդոնեան հըզօր Աղեֆանդր հեծեալ յերկվար, փողիցըն հրաման երես, հարկանել զերգն աղմըկարար,

Թ. — 2, բաշքըզ, ԲԵԿ:

3, յաւրինած, ԲԵԿ: ուշկապարին, ԲԵԿ: յօրինուած, Կ:

4, որ կառաւք, ԲԵԿ: կառօքզ, Կ:

Ժ. — 3, զանմեղն ի չար մեղ կալար, ԲԵԿ: զտիպն Ամոնոս, Ե: Ամոնոս, Կ:

4, տահրեկէ, ԲԵԿ:

Դ = Ա:

ԺԱ. — 1, մին, ԲԵԿ: մէկ, Դ:

2, զինքըն բըռնեց, արաւտով խաբելն ըստացաւ, ԲԵԿ: . . . զնա՝ ու կաւտ ինքն յայտնեցաւ, Դ: կարօտով խաբելն, Կ:

3, մայրն Աղէկասաղընս զիտէ, Թէ չաստուածն ընդ յինք խառնեցաւ, ԲԵԿ: հիմա, Դ: զիտէր, ԵԿ:

4, հիմի սեւերես . . . ԲԵԿ: հիմայ, Կ:

ԺԲ. — 2, նա սոս, ասաց. Դ:

3, և բերէ, Դ:

4, այլոյ, Դ: Ես, չունի Դ: ըստանել

զնա արժան է, Դ: Լուսանցքին ԴԴ. Ա (ԹՂ. 12ա):

ԺԳ. — 2, զայդ բանդ, ու, Բ:

4, անշիջական, Բ:

Լուսանցքին ԴԴ. Ա (ԹՂ. 30բ-31ա):

ԺԴ. — 1, ծաղկի, ԲԵԿ: ու, որ, Ե:

3, երգոց, ասաց, ԲԵԿ: երգեց, Ե: զուեակեց, վկայեց, Ե:

4, զի զարիւնդ ոչ ավ չի մարսեաց, ԲԵԿ:

ԺԵ. — Լուսանցքի վրայ ԴԴ. Ա (ԹՂ. 39բ):

ջառչին այլ ի մեջ անցաւ, ազդ առնե՛ր զօրացն անմոլար,
ըզսուրն է հանել արփայ, դու՛ք ընդի՛ր կա՛մ հանց կամարար:

ԺԷ. — Երբ լրսեցին զպատերազմին զձայնը՝ փողոյն ազդել խրմբին,
վառեալ զալամ ոպառազինին ռուս[բ]ք, դրաւեալք անսառ մայրեաց,
օող եւ փալլուն շատ սուսերաց, զբանիւք փողփալլ սաղաւարին,
հաջք եւ արիբքն պընդին, եւ սիրօք վասացն նըմէալ կային:

ԺԸ. — Արեայն որ հրաման երես, նընչեցին զփող պատերազմին,
ըզքուրն ջառհար քարեալ, ել ի կառնն Մանդարն այն արին,
նակաս առ նակաս եղեն, խառնեցան յանդուզ ւ անագին,
դիակաւք զվայրն լըցին, խաւարաւ արեւն ի յերկին:

Ձեռ. քղ. 14ա.

«Արխսոսէկ Աթոռով եւ աւակերեքն առաջի».

ԺԹ. — Երբոր զՄելամպոս բերին, յանդիման Աղեհանդրոսին,
նա երկիր եպագ նըմա, զինչ աւրեն եր քաղաւորին.
զնըսանքն մեկնեց նըմա, խընդացոյց ըզսիրս արփային,
որ իւր յաղթութեանքն գործին յայտնեցաւ յորփայ պատկերին:

ԺԶ. — 4, հաներ, . . . կայք Ղ. 4, կամակար, Ղ.
կամակար, 4:

Գրիգորիս Աղթամարայ կաթողիկոս, Ղ. (էջ
400, ծեթ.),

ԺԷ. — 2, ըռուսք . . . մայրին, Ղ.

Ց, փայլուն . . . պողփալլ, Ղ.

4, քաջ . . . վասուց, Ղ.

Դր. Աղթամարայ կթղ. Ղ. (էջ 400),

ԺԸ. — 3, յանդուգն ու, Ղ. Ծ.

Լուսանցքի վրայ Գր. Ա (Թղ. 44ա),

Ալիշան այս քառեակին վերջին երկու տա-
ղերը խառնած է Խ. Կեչառեցիին պատկանող
կաթաներուն (Սիս. էջ 400), Իրեն հետևած է Մ.
(էջ 236),

ԺԹ. — Լուսանցքի վրայ Գր. (Թղ. 48բ),

Ի. — Յրբոր է մեհեանն եմուս, քրմուհին ասաց արային,
ի դիպող ժամու եկիր, եւ մեհե առ ասուածուհին,
զի ոսայնանկեմ այսօր բզեանաւոր ծիրանին,
ի մեջ Բաղաբիս ասե, մեծագեւ հրբաւ Բեզ լինին:

ԻԱ. — Նախարարդ շուայս քւ յիմար, եւ հրպարս ընդ Բեզ Յախաննեալ,
ի յարկ դիւցազանն եմուս, քրմուհոյն ասաց խորխաբար.
եւ Գա պատասխան երես, զարտախիլն իւր անմիջաբար,
այլ Գա հանգուրծել չկարաց, վայրենիկեց զաղիկըն իօխանաբար:

ԻԲ. — Հրգօրն Աղեհաւնոր զրբեաց, իմաստիւ բուխս Արեհացոց,
քե ձեզ հնազանդել պարս է արայիս յարթոն նրսելոց.
ի մի վայր գումարեցան հեռեօրբն Արեհացոց,
յասեան է ի ժողով նրսան զմիմեանս հարցափորձելոց:

ԻԳ. — Այս Պարմեհիոն իօխանս նըզովեալ եւ չարագործեալ,
դառնութեամբ եւ նախանձով, չարութեամբ քր սա բորբոքեալ.
առ փոռէ խոր ընկերին, զմա լընու անձամբն իւր հոհեալ,
զոր եւ յայնցայեւ գոչէ մարգարէն այն ասուածաբեալ:

ԻԴ. — Ըզհօսա է ի Բաց առել է ի ծառոց ոսօքն է բարձել,
հոսումն է հողմոց հրնչել, բայն եւ մուխն ի վեր վերացել,
աւղըն տամնդաղ առել, զոլոքին ի յօյն քր ցրնդել,
սեսողքն անաբեկ եղել, յոլովից են կարծիս առել:

ԻԵ. — Քո բունդ արքունիքին ածէ, զիմասնոյն բանն առ Բեզ բերեմ,
որպէս Սողոմոն զրբէ, սիրտս արբուն է լեւս կու նընջեմ.
զեմ բունն է քննար կենաց, ու դարման մարմնոյն իրաւ եմ,
բայց յոլովն չար բերէ, զայս ասեմ բընաւ չամաչեմ:

ԻԶ. — Յործամ չարխն ի յես Բալի, ու ձրգէ ի յալէն խոլոր,
ոչ զօրք Լոչ ամալն օգնէ, ոչ հարիւր հազար ծիւաւոր,
սանի նեղ սեղաց ածէ, զինչ մոլոր տապան միաւոր,
հաւու եւ ի վայր ձրգէ, քե եղբայր է կամ կարեւոր:

ԻԷ. — Ասա ինձ, ով ես դու, յասուածոց քե ի մարդկանէ,
ձեւըդ հրեւեակի նըման, անվախերես ի բնութեանէ:
Առ այս պատասխան երես, Դարեհի այս Անագոնէ,
եւ Աղեհանդի դեսպան ազգ առնեմ, կըռուոյ զԲեզ սարէ:

Ն. ԵՊՍ. ՇՈՎԱԿԱՆ

(Մեհացալը յաջորդով)

Ի. — Լուսանցքին Գր. (Թշ. 57բ):

ԻԱ. — Լուսանցքին Գր. (Թշ. 58ա):

ԻԲ. — Լուսանցքին Գր. (Թշ. 60ա):

ԻԳ. — Ա = Գ:

Լուսանցքին Գր. Ա. (Թշ. 69ա):

ԻԴ. — 1, առեք, . . . բարձրէ, ԲԻ: ոտաքն:

Գ: ի ծառ ալ: Ն:

2, է հողաց հոսել, ԲԻ: մուլն, ուխն, Գ:

3, առեք, դաւալոյիկն . . . է ցընդէր,

ԲԻ: յաւղքն է, Ն:

4, կարծիսն է առել, ԲԻ:

ԻԵ. — 1, արժէ, զիմաստնոց, Բ:

2, զրբէ, առէ, Բ:

3, ու դարման, զարմանող, Բ:

Գ = Ա:

ԻԶ. — 1, խոլու, Բ: քաղուի, Յ 44:

2, ամալն, հեծել, Բ: մալն, Յ Մ: ոչ

մալն, ոչ աղբանքն օղտէ, Յ 42:

3, ի նեղ տեղ ածէ, Բ: հանցեղ քարա-
վառն ածէ, զինչ օղիցն եղած միա-
ւոր, Յ 46-47: մուրքի տան միաւոր,

Բ: 2ուրի Գ:

4, 2ուրի Մ Ե: 2արեւն ու ձրգէ ի ներս . . .
Յ 48:

Գ = Ա:

ԻԷ. — 1, ինձ թէ, Բ: չարաստանոց, Գ Գ:

2, անվախ եւս, Բ: անվախ երես ի մար-
դի բնութեանէ, Գ: ձեք . . . է 2ը-
ման, անվախ երես ի բնութեանէ, Գ:

3, Անտիգոնէ, Բ Գ: Անագոնէ, Գ:

4, կըռուոյ քեղ, Բ: կուսոյ, Գ: ասա . . .
ղքեղ մեծարէ, Գ: կուսու, Գ:

Լուսանցքի վրայ Գ. Աղ. Գ (էջ 114):

“ՀԱՅ ԲՈՒՍԱՇԽԱՐՀ”

ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ ՄԸ

ԳՈՐԾԻՍ ՎՐԱՅ

(Շար. Սրբ. փետր. 1953, էջ 47ին)

ԳՈՎԱՍԱՆՈՒԹԻՒՆ ՀԱՄԱՍՓԻՒՌՆԻ ՈՐ Է ՔՐԻՍՏՈՍԻ
ՆՄԱՆԱԿ ԵՒ ԱՄԵՆԱՅՆ ՍՈՒՍՑԻՑՆ

Դան զամենայն ծաղիկ պայծառ
Կարմիր Հագեր Աղբբաց արիւն
Դասք մի նոքա ժողովեցան
Եկին ի կոչըն պուլպուլուն
Դուռն զրին Համասփիւռին
Նոքա երկիր պագին Վարդուն:

Երեկ Շուռանն ու Բաբբիոնայն
Մեծամեծ դասք ծաղկընուն
Հագեր Շուռան հազար ըռանկ
Խեւ է եղեր վարդին սիրուն:

Երեկ Մուրան ու Ըռեհան
Երեկ Խաւխաւն ի պարտիզնուն
Նոքա սիրուն ժողովեցան
Վասն անարատ Վարդի սիրուն:

Մուրան որ փափաքէր այն Վարդին
Ըռեհան ծաղկունքն մեծագոյն,
Խաւխաւն էառ թաճ ու երեկ
Ու զարդարեաց ի վերայ զլիւսոյն:

Երեկ Գինարբն ու Բարձուկնեկ,
Երեկ Սինապն ու Մորմենոյն
Գինարբն իւրէն սպիտակ հագեր
Ու Բարձկնեկըն շիկագոյն:

Դասք մի նոքա ժողովեցան
Եկին ի կոչըն պուլպուլուն
Դուռն զրին Համասփիւռին
Նոքա երկիր պագին Վարդուն:

Բամբուն է հագեր ծիրանի
Ու յաւրոյին իւր թրփերուն,
Կարմիր գունըզգուն
Զարդարեր Մորմենոյն:

Նունուկան զեղին հագեր
Ձինարն ունի զարգերք միջուն

Անուշահոտ խիստ բուրեցին
Այն ծաղկընին յառեգերուն:

Ղազայն զթուփն է զարդարել
Հոտն է անուշ Հագրեկարդուն
Մաւրուպ ծաղիկն իջեր յառաջ
Հետ մեծամեծք դասք ծաղկընուն:
Դասք մի նոքա ժողովեցան ան:

Սրմոսն է հագեր գեղեցիկ
Ձինարն Թառամայն ծաղկընուն
Խորոս Մորաւս ծաղկունքն եկին
Նզանակն խիստ քաղցրագոյն:

Գովասանքն ասեմ ըզպուլպուլուն
Մէջ ամենայն դասք ծաղկընուն
Որ է խոնարհ Համասփիւռին
Ի էն անարատ Կարմիր Վարդուն:

Կակայն է այլ հագեր կարմիր
Ինչ զըրմըզի է Կոնդրուն
Եւ Ձնծաղիկն ու Խոլբաճան
Ի մէջ փըշին Մասրեհնոյն:

Գովելն պիտի ըզՀամասփիւռն
Աշխարհս կարաւտ է իր տեսուն
Բիւրապատիկ շընորհ ունի
Ինքն է ծընաւզ նայ այն Վարդուն:

Պիտի գովել ըզվարդն անարատ
Է վառվառել ի մէջ փըշոյն
Ըռանկ հազար թրփեր ունի,
Զարգարեր է ի մէջ փըշոյն:

Դարձեալ ասեմ ըզմեկնութիւն
Ըզծաղկունքն զամենուն.
Թէ ինչ ծաղիկ կայ Աւրինակ
Դաջ նահատակ նախասըրբոյն:

Գովել պիտի տասք մի ծաղիկ
Ջայն գեղեցիկ Աղբբաց արիւն.
Նման է Սրբոյն Ստեփաննոսի
Որ վկայեաց ըանին նախնոյն:

Դարնանային Բամբաւոճաղիկն
Որ կու կենայ հետ ջըրերուն
Նման է սուրբ Մարգարէիցն
Որ կու կենան յեղեր ի ծովուն:

Էն Խորաւս Մորաւուր ծաղիկն
Որ գեղեցիկ են և սիրուն
Նըման է սրբոյն Առաքելոցն
Նրկոտասան նոքա դասուն:

Բըմբոս ծաղկունքն են ձրեմաւոս
Որ վառվարէր մէջ թրփերուն

երեք մանկանցն է աւրինակ
Որ ի հնոցին ի մէջ բոցոյն:

Այն սարերուն սըմուր ծաղկունքն
Որ կան կենան մէջ թըփերուն
Նըման են սուրբ Բառասուն Մանկանցն
Ի մէջ լըճին սառուցելոյն:

Գարնանային կարմիր կակաչն
Որ է պայծառ իր թըփերուն
էն Սուրբ Սարգիսն է զօրավար
Նա որ յաղթողն է թշնամուն:

Կարմիր հագեր ու զարդարեր
Մըտիկ արէք զեռակալուկուն
Նըման է սուրբ Մարտիրոսացն
Որ թափեցին կարմիր արիւն:

Նունուծարքն վայելուց
Կոթփափաքի այլ ծաղկունուն
Զինչ եղիա կեցօ փափաք,
Նա նըման է Ս. Էղիուն:

1512ին Մեղաւոր Յակոբի հրատարակած գրքին «Տաղ Գարնան»էն էլ մը:

Գ Ա Ր Ն Ա Ն

«Պարնի ջըբէն ի դուրս, դեղին կանաչ ես
արեւեցան:

«Ջամասփիւռն ի մէջ ծաղկանց, որ մայր
«ասի լիաստուծեամբ եռաց երկիր և կա-
«ղղացան, բիւրք ի բիւրոց ծաղկունք բու-
«սան:

«Պաշտերտ ամէն ծաղկօք լցան, որ ի հո-
«տուն մարդիք ցընծան, կակղացան ծա-
«ռոց ոստիւնքն, մէկ հետ ի մըրգունք հա-
«սան:

«Պուծն առաջեաց քան ըզհաւան, կե-
«ռասն աղեղերի նըման, Միւրիւն ի ծառն
«դեղնեցան, իընծորնին կարմրեցան:

«Մըրգունքն ըզտանծըն խոտեցին, մինչ
«հասանէ կայր անասան, Ընկուզն Յու-
«սնապն ու Կաստանան, Նուշն ու Ֆնտուխն
«քաղցրացան:

«Պուռն այլ երաց զհազար ակռան, Ապ-
«րաւն ի ծառն կախուեցան, սերկելին
«դեղնեցաւ, Դեղցն ի ծառին թուլցաւ
«անկաւ:

«Պարնի թուրնի լեմոնն գայ, և զարդ
«մորդուն բառքն բանայ, թէ այտ հեծել
«տէր որ անցաւ, կուգայ խաղողըն գո-
«ւվական:

«Ջիսայ էհան զմեզ ի գրախտէն, յորժամ

«եկեր ըզսա Ադամ, փակեցաւ դուռն
«գրախտին, կրկին խաղողն երաց մարդկան
«Տէր մեր Յիսուս Գրիստոս զգին . . . »:

Յաջորդ թուղթերը ինկած ըլլալով, հոս
կ'ընդհատի այս երգը:

Մեր առաջին տպագրութեամբ ի լոյս
ընծայեալ «Մեծին Ճալալիս»-ի Բժշկարա-
նին վրայ աւելի ընդարձակ գաղափար մը
տուած ըլլալու համար աւելորդ չեմ հա-
մարիր հոս ամբողջութեամբ մէջ բերել
«Վասն Բանջարոցի» գլուխը, որ նոյնատեմ
սերտ առնչութիւն ունի գործոյս հետ:

«Պաղամպն ջերմ է և Բամի. և ծանր.
«Մատղաշ տերեւն լաւ է. հում կընտելն.
«Լոյծ է. Բայց գէր մտով ով ուտէ վատ
«սարքեայ. Բայց լաւ չուտելն է:

«Ստնպղին ջերմ է և գէճ. իյառն զօրու-
«թիւն աւելու: Զլուրն յանօթից խմէ. զհին
«հաղն կակղեցնէ և բժշկէ. զինքն կամ
«զհունտն ջրով եփէ. և տուր աւճահարին:
«Քողկն տաք է և չոր. աղի ուտել հալէ
«զկերակուն: Զտերեւն հացիւ ուտել,
«զգողն յորդէ: Եւ տերեւին ջուրն զալից
«լուսն սուրբ պահէ, և որ ի հովութենէ
«հաղայ, եփէ ջրով և տուր: Զուռնդն
«լոտէ և տուր. զլերդն և զփածեղն բժշկէ:
«Եւ ամենայն ցաւոց աւակաւար է, ինքն
«և սերմն և տերեւն: Որ արիւն թքանէ
«եփէ և տուր. և ջերմիտի այլ լաւ է:

(Գողի, Հաղի)

«Շողգամ կակուղ է և խիստ լաւ. հում
«և եփած. պահոց և ուտվաց: Եփէ և
«զջուրն առ. և ծփէ զքամոտն: Խաշէ և
«ծեծէ. բեւիկի ձիթով խաւած արայ և կեր
«գիրաղել է:

(Բամու)

«Սխտորն ջերմ է և կակուղ: Ով ուտէ
«մեղել չատտայ:

«Սոխն հով է. և պաղամ վատ:

«Տարզուն ուտելն տաք է. իսկ ի փորն
«լոյծ և ախտ:

«Սնուխն տաք է. և ամենայն ցաւոց աւգ-
«տակար: Եւ որոյ կուշտն և սիրտն ցաւի.

«եփէ ջրով և ի ծագուց մեղրն քամէ. և
«խմէ. գ. օր (Ursh):

«Քարաւան որ է նեխուրն ջերմին է և աղ-
«անիւ ամենայնի:

«Քուռիսթն որ է Պառն. տաք է և լաւ.
«և սերմն նորա խառնի յանուանի դեղրանքն

«որ է ի Մեծ Թիւրաքն. և կանաչ ուտելն
«աղէկ է և Դառին (Դառին ըլլալու է) մոռ
«եփին»:

«Պատիճան ջերմին է. և չոր. ով ուտէ
«մամէճ արկանէ և այտուճն. և պրընկոտ
«առնէ. բայց քաջախն յարագ կտրէ զնայ:
«Թարպիլակն տաք է. և ով որ ուտէ, շատ
«առնուռ զլերդն»:

«Զմերուկն հով է և ախտ. և որ փորն ի
«գինոյ արբել լինի. կամ ի շողոյ խաշի
«դեզ խիստ է»:

«Շամամ տաք է և հոտն անուշ տայ»:

«Քինձն հով է. ով ուտէ մտացն մոռա-
«ցուն է»:

«Թաւրըծին հով է. և զխարտէշ մաղձն
«շարժէ»:

«Ատորմն ջերմին է. և չոր. ստամոքսացն.

«գէշ. բայց սրտին աւկտակար է. զկուրծքն
«և թիկունքն սրբէ իպլլամէ: Թէ զհունդն
«չ. տրամ աղցած առնուռ ոք ջրով. զփորն
«սլուծանէ (Մրթի). և Կօլընձէ աւկտակար

«է: Եւ թէ սերմն աղան և ջրով խմեն
«գտափճին սպանանէ: Եւ ջուրն ով խմէ.

«զհաղն դադարեցնէ. և քամակին զիւր
«առնուռ (Կօլընձի, Տափ ճիւղ, Հագի), Եւ-

«կուր բաժին կոտրին. և ա. տատաշ եփէ և
«զջուրն խմէ. զքարն որ ի բաղաբուշտն

«է փշրէ և հանէ»:

«Սեւեղնտիկն ընդ. առաջին դեղերն սահ-
«մանեցին Գալիանոս և ալ իմաստասէրքն»:

«աղանձէ և աղայ. և ի կտան ծրարէ և
«հոտընթայ ինեւս. զերեսին հովութիւն

«ստանի. գ. տրամ աղայ և մեղով կեր.
«զքարն որ յերկամունսն է և ի բաղա-

«բշտին հանէ և դիւրամէզ առնուռ (Քար-որ
«ի բաղաբուշտն), Եւ որ ի զլուխն սաստիկ

«ջերմութիւն լինի հանէ: Եւ աւագնէ ջեր-
«ման, որ աւուրն. բ. հետ բանէ. և

«զպալլաղան կտրէ և սրբէ (Ջերման):

«Անխոտ տաք է. զմարդուն գունն յորդէ:
«Ջերմին ստամոքսին և յաղիցն հանէ. և

«զլերդին ճանապարհն. և զգաճողանն որ
«ի հովութիւն լինի բանայ (Քամու), Ջլոյճ

«փորն կապէ. զկանանց գոյնն յորդէ և
«զկաթն շատացնէ: Եւ յառն սերմն յա-

«ւելուռ (Կարիւն):

«Քոզլիան տաք է. Ջքամին որ ի սիրտն է
«կամ ի փորն հանէ: Ջինքն և զմաղտաքէն

«ջրով եփէ. և դիւր որ հովնայ. և խմէ գ.
«օր (Քամու, Մրթի):

«Փերփերն որ է Անմեռուկն. հով է և գիւ-

«հին. և շատ օգուտ է ջերմութեան. որ
«խիստ ծարաւն ի սաֆրայէ լինի. և ի

«ստամոքսն ժողովեալ լինի և աղիքն: Եւ

«երկամացաւի և կրատտ մարդոյ. և չու-

«գածի. և որ ծարաւի և հաց չպիտանայ,

«և որ հաղայ և արիւն թքանէ. ծեծել և

«զջուրն խմել. զտափ ճիւղն սպանանէ

«(Տափ ճիւղոյ): Եւ գլուխ որ ի ջերմութեանէ

«ցաւի. ծեծէ և ի վերայ դիւր աւագնէ

«(Գլխոյ): Եւ որ թըթուռ ինչ ուտէ և առաջ

«առնուռ. ծածկէ տուր: Եւ ամենայն ջերմ

«ցաւոց աւգտակար է: Եւ զարանց արթնու-

«թիւն պակասեցնէ»:

«Աւելուկն հով է. և ախորժական. զհեր-

«քինն (exéma). և զքորն. և զմոլորուն

«քացխով և բուրակով չիփէ. և զԱւելուկն

«սման ի վերայ ցանէ: Ջնուտն աղանձէ

«և չոտէ. և զինով տուր. զորովայնան

«դադարեցնէ: Եւ հում. ի ժահարաց և կար-

«ճահարաց աւագնէ. քացխով եփէ և ի վե-

«րա դիւր բժշկէ: Ջարմատն եփել զինով.

«կամ քացխով. և ի բերանդ կալ. զցաւ

«առտամանցն բժշկէ (Հերթուկն, Ուղլայնա-

«ձի, Օմահարի, Ակուի):

«Ջտեղտն զինով եփէ և ամէն ելունի խոցի.

«և ծծի ի վերա դիւր. կակղէ և փլուցանէ

«և բժշկէ: Ընդ սագի ճրագուն խառնէ.

«կամ բեկի խիժով. զայտմունն արգանդին.

«և զխտութիւն լուծանէ (Խոցի, Յլանա-

«ւոյ): Ըմբիլ զլուրն. զծննդական սրբէ.

«և ցաւուն չտայ զգալ: Ջարմատն եփել

«զինով. և կաթեամբ խմէ. օգտէ ջար-

«դացած. զողողողաց. քամակացաւաց.

«և քար որ ի բաղաբուշտն է ամենայնի

«աւագտէ: Եւ քացխով զարմատն եփել. և

«ի բերան առեալ. զստամանցաւն հանէ

«(Քար որ ի բաղաբուշտն, Ասաման, Պիսակի):

«Ջնուրն չոտէ. և քացխով յարեւուն աւժա-

«նիլ զպիտական սրբէ: Քացխով և ձիթով

«աւժ զմարմինդ. ի թիւնաւորաց անվնաս

««պահէ: Աւագն նպաստածայ. և որովայ-

«նածած. և որ արիւն բերէ ի վեր. զունդն

«եփել և խմել ամենայնի աւագտէ: Եւ որ

«մեղուռ և ալ թիւնաւոր հարուռ. քացխով

«կամ տաք ջրով խմել տուր: Եւ որ ի հոյ

«ալքած լինի. զտրան ձիթով ծեծել տուր.

«և ի վերա դնել օգտէ ալ. (Ալքածի):

«Ջաման տաք է. զինով եփել և խմել.

«աւագտէ վատ քամուն որ ի փորն է և հանէ

«և բժշկէ (Քամու):

«Պերկեւելին խորվէ և կեր մեղրով. զմիտքն
բանայ և զփորն կապէ (Մատթ)։

«Պնծորն ով ուտէ. զերակաց ճանապարհն
եկանու և դեղ ոչ տայ գործել։

«Պոռնկն հով է և գիճին. թանծոր. և գէշ
բաց քնծայեցնէ յանձն. և վատ քան
եզգայթիւնն։ Եւ սուռնկն որ ի թրինքն. կամ
էի ձիթապտղի տակն բուսանի. մի մօտիւ
զկի մահադեղ է։ Եւ որ զսուռնկն ուտէ.
թող եփէ. և ի ներս դաղձ ձգէ. կամ
բանծի չիբ. կամ ձիթապտղով տապկէ.
եւ չոր գինձ ի ներս ձգէ. որ անփեսա պա-
ւէն։ Եւ եփ ուտէ. թող գաւաթ մի անպակ
զգինք ի վերայ խմէ։ Եւ իւր արատն այս
եւ. որ փողացաւութիւն ձգէ ի մարդն. Եւ
որ զկերակուրն չկարէ հալիւ. բ. դրամ
«Ձանճափիւ անթից թող ուտէ լաւէ»։

Բուսական Աւելաբնագրութիւն Սվազի
նահանգից. — Բարձր Հայոց Բարձրաժան-
դակէն աստիճան փոքր Հայքի կուրծքին 33000
քառ. քիւ. տարածութեան մը վրայ Սվազի
նահանգը (սանճաղ) կը ներկայանայ ընդար-
ձակ լեռնադաշտ մը 1300—1500 մ. բարձ-
րութեամբ. ուր՝ Արեւելեան կողմէն կը
չանապետեն Արարատեան խուճիքի Քոստե-
ճաղ. Գրգըլ—Տաղ. Պէյ—Տաղ. Կեմի—Պէլի.
Ապիեու լճ. 1800—2100 մ. բարձրութիւն-
ներով. չարաւ—արեւելք կ'երկարին Գա-
րապիլ—Տաղ լճ. Գուռլալիկի (2000 մ.) գա-
ղաթով. Այս լեռնաշղթայն եփարտով կը
բաժնուի Միճուրք և Տէրսիմու լեռներ և
կուգայ վերջաւորել Ուլաշի բարձրաժան-
դակին վրայ Թեհերով. անջրպետելով Ալիսը
եփարտի ջրպետէն. նահանգին հիւս. սահ-
մանին վրայ կը տրիեն Չալիք—Պէլ և Տու-
մանը լճ. ու Աստիլի սահմանին լեռը (2500
մ.)։ Հարաւային սահմանէն կ'անցնին Ա-
րեւմտեան—Տօրոսեան լեռնաշղթայք —
Երնգըր—Տաղ. Աղնա—Տաղ. Զիլիկ—Տաղ
լեռներով. և հարաւ—արեւմուտքէն կու-
գան կը մտնեն Անտիտօրոսք՝ Թօնուսի և
Ալիդիլի գաւառակներուն մէջ ձեացնելով
Ղուլմանի. Սաղ—Տօնսօսաւանի. Կիւրմոյ լեռ-
նաշղթաներն. և որք Ալիսէն կ'անջրպետեն
Միջերկրականի աւազանը, ծնունդ տալով
ձիւռնի. և Սիհունի վերին ճիւղը՝ Զա-
մանըլ—Սուլի (հին Մամիդաւ)։ Արեւմտեան
սահմանին վրայ կը տրիեն Ագ—Տաղ լճ.
2800 մ. բարձրութեամբ. Ալիսէն ու անոր

ՄԱՏԵՆԵԼԻՍՍԵԿԱՆ

ՀԱՄԽՈՒՐԱՊԵՒՈՐԻՆԱԳԻՐԲԸ

ԱՆՈՒՇԱՆԱՆ ԱՐԵՂԱՑ ԶԼՋԱՆԵԱՆ

Ներածութեամբ, քաղաքապետութեամբ բնակա-
ցի բնագրէն եւ ծանօթութիւններով։

Տպ. Սթրք Յակըբանց, Երեսադէմ։ 1953 թ էջ 147։

Ս. Աթոռոյ մեր երկտասարդ և ուսում-
նասէր Միտրաններէն, Հոգ. Տ. Անուշաւան
Արեղայ Ձղջանեան, իր նախնայ և ա-
ռաջին երկով, Համաճարապիթի Օրինագիրքը,
արժէքաւոր նպաստ մը կը բերէ հին օրէնք-
ներու ուսումնասիրութեան։ Ինչպէս ամէն
բարի բան, նմանապէս օրէնքներն ալ աստ-
ուածային ծագում մը ունին, առաջնորդ
հանդիսանալով մարդուն իր կրօնական և
ընկերային կեանքին մէջ։

Օրէնքներուն անմիջական և զլխաւոր
նպատակը եղած է արդարութեամբ և իրա-
ւունքով տնօրինել ամէն բան։ Աստուած
արդարութեամբ և իրաւունք ստեղծած է
մեր համագոյքը իր անյեղելի և անփոփո-
խելի օրէնքներով։ Առանց Աստուծոյ օրէն-
քին, մարդիկ պիտի չկրնային պահել ու
պահպանել արդարութիւնը և անոր վեհ ու
բարձրագոյն օրէնքներն ու սկզբունքները։
Որպէսզի ուժը, բռնութիւնը, անիրաւու-
թիւնը չկարենան խորտակել արդարութեան
և իրաւունքի հիմքը Աստուծոյ կողմէն և
մարդոց միջոցաւ հաստատուած, անհրա-
ժեշտ են օրէնքները, իրենք թուրքեր մար-
դոց անկարգ ձգտումներուն։

Մարդկային գործերը և արարքները
յաճախ զազաղաղուին, անկայուն, և երբեմն
նոյնիսկ իրարու հակոտնեայ եղած են։

գետակիցներէն, եփարտի ճիւղերէն ու Մի-
ջերկրականի աւազանի ջուրերէն ուղղեալ
լայնատարած հովիտներ, ինչպէս նաեւ բարձ-
րագիր լեռնադաշտեր, պարտաւ ու ընդար-
ձակ արօտներ ու մարգագետիններ կ'ընդ-
միջեն այս լեռներն ու լեռանց շղթաները։

ԿԱՐԱՊԵՏ ԳԱՐԻԿԵԱՆ

(Մեղացեալ լազարով)

Համաժողովի՝ բարեկենսական Առաջին Հարստութեան վեցերորդ թագաւորը (ն. Բ. 1792-1750), իրական և հզօր հիմնադիրը եղած է կայսրութեան: Համաժողովի 42 տարիներ իշխած է, և իր կազմած Օրինադիրքը իր թագաւորութեան վերջին տարիներուն միայն լրացուցած է:

«Համաժողովի» բառը, արարելէն ըստուգաբանութեամբ «Հօրեղբայրը մեծ է» կը թարգմանուի: Կը կարծուի թէ, բարեկենսական Առաջին Հարստութիւնը, արաբական կամ սեմական ծագում ունի:

Անշուշտ Արեւելքի հնագոյն օրէնագիրը եղած է Համաժողովին, իրմէ մէկուկէս դար առաջ Իսիրի թագաւոր Լիպիթ-Իշթարի (Lipit-Ishtar) Սոււմերեանով և Էշնունայի (Eshnunna) Աքքատտեան խմբագրուած, Օրէնագիրներ եղած են, ասով հանդերձ անոնց և ուրիշ օրէնքներու գոյութիւնը ամենեւին չի նսեմացներ Համաժողովի Օրինադիրքին իրական արժեքը և անոր համատարած աշխատանքը:

Արեւմուտքի մէջ, Լիկուրգոս, (Թ. դար ն. Բ.) Սպարդաի օրէնագիրը, որ օտար երկիրներէն օրէնքներ բերած և խմբագրած էր, Յունաստանը օժտած էր օրէնքներով: Սողոն Աթենացին եւս օրէնքներ շինած և

անուանի եղած էր Ատտիկէի մէջ: Հռոմուլոս, Պոմպիլիոս և ուրիշներ եւս Հռոմ մէացւոց համար օրէնքներ շինած են: Մովսէս Մարգարէն եւս, հրէից առաջնորդը և Օրէնագիրը զի վերուստա Աստուծոյ Տառնաբանայ Օրէնքներ բերաւ Սինա լեռնէն, «Տաց քեզ տախտակս քարեղէնս և օրէնս և պատուիրանս զոր գրեցի»: (Եւք. Ի. Բ.): Համաժողովի Օրինադիրքը կը բաղկանայ 44 սիւնակներէ և 96 ծանօթութիւններէ որոնք աւելի, հաճելի կը դարձնեն գրքին ընթերցումը:

Ս. Գիրքը օրէնքին ջատագովութիւնը կ'ընէ հետեւեալ խօսքերով «Որ պահէ զօրէնս երանելի է» (Առակ ԻԹ. 18), «Որ պահէ զօրէնս՝ իշխէ մտաց իւրոց» (Իմաստ. Սիրաք ԻԱ. 12):

Գովեստի, գնահատանքի և մանաւանդ քաջաւերանքի արժանի է, Հոգ. Տ. Անուշաւան Աբեղան, իր այս անդրանիկ երկին հրատարակեալ համարը, իրմէ կը սպասենք զեռ ուրիշ երկեր և ուսումնասիրութիւններ:

Սաղմոսեղոսն իրաւամբ կ'ըսէ Յրինաց համար «Ծանկալի է նա քան ոսկի և քան զականս պատուականս բազումս, քաղցր է նա քան զմեղու խորխախ» (ԺԼ. 11):

Պ. Վ. Վ.

ՏԵՂԵԿԱԳԻՐ ՍՈՒՐԲ ԱԹՈՌՈՅՍ

ՄՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՁԱՅ ԵՐԿՍԵՌ ՆԱԽԱԳԹԱՐԱՆԻ ԵՒ ՄԱՆԿԱՊԱՐՏԷՋԻ

1952 - 1953

Գերապատիւ Տեղապան Մրազան Հայր,
Հոգեւորն Հայրեր,
եւ Յարգելի Հանգիստակներ

Կը ներկայացնենք Ձեզ Ս. Թարգմանչաց վարժարանի տարեկան տեղեկագիրը որ հակառակ երեսնագէթի տրուում օրերուն և անպատշաճ պայմաններուն ունի միջթարական առեւտրէն, շնորհիւ Ս. Աթոռի բարձր հովանաւորութեան:

1952 Հոկտեմբեր 1-ին վերաբացուեցաւ Ս. Թարգմանչաց վարժարանը 550 երկուս աշակերտներով, որոնցմէ 270-ը հետեւեցան նախա-

կըթարանի իսկ 280-ը Մանկապարտէղի դասընթացներուն: Մանկապարտէղի աշակերտութիւնը բաժնուած էր հինգ դասարաններու իսկ նախակըթարանինը վեց դասարաններու:

Պատեցնութիւն եւ ուսուցչական կազմ. — 1952 Մայիսին իմ սիրելի և բազմադիւն նախորդին Գեր. Տ. Սեբոյբէ Ծ. Վրդ. Մանուկեանին նոր պաշտօնով Ս. Գաղաթէս մեկնումէն յետոյ ինձի կը վիճակուէր առժամաբար վարել Ս. Թարգմանչաց վարժարանի տեսչութիւնը, իսկ չորս ամիսներ յետոյ Ձեզդ Սրբազնութեան և Պատ.

Տեղերն ժողովոյ որոշումով ինձի կը հրահանու գտնէր անտրժանաբար տառնանել վարժարանի տնօրէնութիւնը: Ու մենք տառնանեցինք այս նոր բայց քաղաք լուծել մշտն փարանքով թէ զլսի կրնանք լցնել բացը մեր սրիւնի եւ պատմութիւն նախորդին Գերապատիւ Տ. Սեւրովէն Ծ. Վրդ. ին որ կը թողուր այս պալատն որ տնկերեք տարիներու արդիւնաւոր ծուաւ-տանքին մը յետոյ: Սակայն վստահած Ձերդ Սրբազնութեան հայրական հովանաւորութեան մէնք ձեռնարկեցինք գործի, մեզի տօնադպի ունենալով ուսուցչիչներու եւ ուսուցչուհիներու ընտիր խումբ մը բաղկացած 21 հոգիներէ ուրոնցմէ վեցը Ս. Յակոբեանց Միաբանութեան վարդապետ հայրերէն են, որոնք ամբողջ տարի մը անվաճ ու եռանդալին դաստիարակութիւններով ուստարեցին մեր կրթական գործին: Իսկ քնացեալ 16 անձերէն վեցը ուսուցչիչներ են, տասը՝ ուսուցչուհիներ: Այդ ուսուցչուհիներէն ինչքը կը պաշտօնավարէին Մանկապարտէզի բաժնի՞ մէջ, զլսաւորութեան մը բաղմամբ Մանկապարտէզական Օր. Տիգրանուհի Նաւ-պատեանն:

Ինչի մամնայն հանգարտութեամբ կրնամ վկայել թէ սոյն ուսուցչական կազմը տարւոյս ընթացքին ըրաւ իր կարելիէն աւելին խղճամիտ աշխատանքով մը արդիւնաւոր ընծայելու համար մեր կրթական գործին: Անոնց բոլորին համար ունիմ քնահատանքի ու շնորհակալութեան խօսք:

Կրթական մակարդակ եւ ոգի. — Ինչպէս յիշած ենք մեր անցեալ տարւոյ տեղեկագրին մէջ, Ս. Թարգմանչաց վարժարանը թէ՛ն կը բաղկանայ նախախառնային վեց դասարաններէ, ոսկայն մեր վեցերորդ իր աւժան մակարդակով հաւասար է տեղւոյս տարւոր երկրորդական վարժարաններու երկրորդական Առաջին դասարանին (First Secondary): Եւրիսի մեր ուշիմ աշակերտուհիներէն երեքը ինչպէս նախորդ տարի, ներկայ տարւոյս սկիզբը եւ կրցան հետեւիլ տարւոր երկրորդական վարժարաններու երկրորդ դասարաններուն (Second Secondary): Այս տարի եւ մեր վարժարանէն ներս գառաւանդուեցան չորս լեզուներ՝ Հայերէն (գրաբար եւ աշխարհարար), Անգլիերէն, Պարսերէն եւ Արաբերէն: Անցեալ տարւոյն մեր տեղեկագրով նշած էինք մեր վարժարանի Արաբերէն լեզուի տկար ուսուցումը: Մեզի կարելի եղաւ այս տարի այդ թիւին լրացնել Արաբերէնի կարող ուսուցչիւով մը Գր. Պիշաբա Տէգպիւնի, որ ոչ իմայն ծանօթ է իբրեւ կարող ուսուցչիչ այլ եւ մեր վարժարանէն ներս առաջ բերաւ նշանակելի հետաքրքրութիւն Արաբերէն լեզուի ուսուցման:

Ձրանեերէն ուսուցման նպատակով յաջորդ տարւոյն համար վարձած ենք ուսուցչիչ մը Գր. Էտուար Միշէլի, որ զարմած ծանօթ է իբրեւ շատ կարող ուսուցչիչ եւ հետևաբար կրնանք կարծել որ արդիւնքը պիտի ըլլայ լաւ: Մնացեալ կրօնական, Մաթէմատիքական, Հայագի-

տական, եայն, դասերը աւանդուեցան որքան կարելի է անկերի: Մեր կարգին աշխատեցանք շատ մօտէն հետևել բոլոր դասաւանդութիւններուն, հսկելով ժամանակացոյցներու, դասաւանդուող իրադրութեան, մատնանելով թիրուսութիւնները կամ անհրաժեշտ աւելումները:

Այս դասաւանդութիւններուն քիչն է վեր շարունակեցինք այս տարի եւ աղիկներու յատուկ ձեռագործի օրական մէկ պահը որուն արդիւնքը կազմեց վարժարանի տարեկան պալարին գլխաւոր նիւթը:

Մեր դասաւանդութիւններուն առընթեր բարձրագոյն դասարանի աշակերտներուն համար կազմակերպեցինք նաեւ հնագիտական եւ պատմական վայրերու, թանգարաններու այցելութիւններ: Իսկ աշակերտներու մէջ քաղաքեւր համար աշխատասիրութիւն, մաքրութիւն եւ լաւ վարուց հիգը, մետալներու գործիւն մը որդեգրեցինք, ամէն ամառագլուխ վարձատրելով լաւագոյնները մետալներով:

Կրթական մակարդակի բարձրացում. — Վարժարանի գրեթէ բոլոր նախորդ տնօրէններուն փաւաքը եւ բրուսայէմի գաղտնիքն համար անհրաժեշտութիւն մը եղած է մեր նախախառնային վեց կարգերուն վրայ երկրորդական վարժարաններու յատուկ նոր կարգերու յաւելումը: Նկատի առած ծրուագիւմ քաղաքի ներկայ տրւան տնական շատ աննպաստ պայմանները այդ անհրաժեշտութիւնը այս օրերուն աւելի եւ շեշտուած է: Մեր աշակերտները աւարտելէ յետոյ Ս. Թարգմանչաց վարժարանը, նիւթական անհրաւարութեան եւ գործի չգոյութեան պատհասաւ կը մնան թափառական: Ուրախութեամբ կը յայտարարեմ մեր օրերի ձեռքներուն օր Գր. Տեղապահ Ս. Լօր եւ Պատ. Տնօրէն Ժողովոյ որոշումով եւ կարգ մը դպրոցահէր աղջկայիններու տօնաւանդութեամբ — որոնց մասին պիտի անդրադառնամ տեղեկագրիս ելեմտից բաժնին մէջ, կարելի պիտի ըլլայ յառաջիկայ տարիին համար բանալ եօթներորդ դասարան մը որ իր կրթական ծրագրով հաւասար պիտի ըլլայ տարւոր երկրորդական վարժարաններու First եւ Second Secondary դասարաններուն: Այժմ գրեթէ ամբողջացած է այս նոր դասարանի ուսուցչական կազմը, իսկ յառաջիկային պիտի ձեռնարկենք դասարանի յատուկ տարրալուծաբանի մը կազմութեան գործին, մեր նիւթական պայմաններուն ներած չափով: Տարւոյս ընթացքին ուսուցչական զնացքին զուգընթաց երբեք չի նուազեցաւ յառաջիկայացող օգեկան գտնել վրայ լեզուական փորձնական փոփոխութիւններու զուգընթաց շարունակեց կրօնական եւ աղաքային, դարբնիւր համար Ս. Թարգմանչաց վարժարանի մեր օրերի աշակերտները իբրեւ ամառի միւլթիւններ: Ուշագրւութիւն դարձուցինք անոնց կրօնական պարտականութիւններու անկերի իրադրութեան, ամէն կիրակի անպափան առաջնորդելով զիրենք Ս. Եկեղեցի իսկ Ս. Զատ-

կի և Ս. Ծննդեան տոներուն մասնակից դարձրենելով զիրենք Ս. Հաղորդութեան Խորհուրդին՝ կրնանք ըսել որ Թարգմանչաց վարժարանի աշակերտը վարժարանէն ներս ու անկէ դուրս զբաւակարանած է Հայ հողին պատմահանութիւն, մասնաւոր զաղութանայ մեր օրերու այս փշուտին մէջ:

Մեր հաւաստումներուն ամուր տունայնորն են մեր ընթացաւարտ աշակերտները Պաղատի-նէն դուրս թէ ներս՝ Մօսկէն կը հետեւինք անոնց քայլերուն հպարտանքով այսօր ձեռի յայտնելու համար թէ անոնք հոգեկան-ազգային-խմացական գետնիննրու վրայ Ս. Թարգմանչաց վարժարանին պատիւ բերող անձնաւորութիւններ միայն կը հանդիսանան, լաւագոյն արժեքներով Ս. Աթոռի իրենց համար ըրած անհաշիւ զոհողութիւնները: Թէ օտար վարժարաններու տընդերներէն և թէ զանազան առարկաներէն — ուր որ կը գտնուին մեր աշակերտները — պատասխանատուներէն լսած եմ զնահատանքի խօսք միայն մեր աշակերտներուն մասին:

Ս. Թարգմանչաց Շրջանաւարտից Միութիւն. — Երբ այստեղ խօսք կ'ըլլայ մեր վարժարանի իմացական և հոգեկան նշանաւորութեան՝ չենք կրնար չանգաւազաւով վարժարանիս հետ կապ ունեցող կարեւոր գործօնի մը, Ս. Թարգմանչաց Շրջանաւարտից Միութեան, որուն վարչութիւնն աւագանները վարժարանին տեսչութեան անմիջական հսկողութեան տակ կ'աշխատին, մեր վարժարանին ազգային ու կրօնական ոգին յաւերժացնելու համար Թարգմանչաց վարժարանի ընթացաւարտ ասնորուն մէջ, կազմակերպելով կրօնական օգտակար դասախօսութիւններ և ընկերային հաւաքայիներ, նոյն ատեն իրենց նմարաբօթեան փոքր սահմաններուն մէջ օժանդակելով վարժարանի կարօտ ուսանողութեան, անոց հայրայնելով գիրք և գրեմական պիտոյք: Այս առթիւ օգնիմ գնահատական խօսք իրենց ու իրենց վարչութեան համերաշխ ու օգտակար գործունէութեան համար:

Օտար եկեղաղական վարժարաններու Երեսնադամ-հայ ուսանողութիւն. — Ս. Թարգմանչաց վարժարանը ձևով մը իբրև համեմատ մէկ կեդրոնը Երեսնադամութեան կրօնական գործին, համարձակեցանք մեր հետաքրքրութենէն ներս առնել համարի Երեսնադամայն ուսանողութիւնը, ըլլաւ անհնգ Ս. Թարգմանչաց վարժարանէն շրջա-լանաւարտ կամ ոչ: Ասոր համար ինչպէս անցեալ տարի այս տարի ևս մասնաւոր շրջաբերականով հրաւիրեցինք Ս. Զատիկ և Ս. Ծննդեան տոներուն մեր աշակերտներուն հետ մասնակից դառնալ Ս. Հաղորդութեան Խորհուրդին: Կը յատկապէս ջանք մտնէր հաճութեամբ յառաջիկայ տարւոյն ընթացքին քանի մը անգամ այս ուսանողներուն յատուկ մշակութային և ընկերային հաւաքայիի օրեր ունենալ, եթէ ներքին անշուշտ մեր պայմանները:

Մարգարէ կեանք. — Այս տարի ևս մարգարէ կեանքը առաջ տարուեցաւ կանոնաւոր և ամենօրեայ վարժութիւններով, առաջնորդութեամբ մարդիկ Պր. Խաչատուր Խաչատուրեանի, Աշակերտութիւնը բաժնուած է երեք խումբերու՝ Կուրիւն, Ազգաւ և Մասիս, որոնք իրենց ամէնօրեայ վարժութիւններէն դուրս տար խումբերու դէմ, և տուած հետեւեալ արդիւնքները. — 8 պատգէթպօլի մրցումներէն 6-ը ի նպատակ վարժարանի վերջացած են, 5 վօլի-պօլի մրցումներէն 3-ը ի նպատակ վարժարանի, 20 ֆուտբօլի մրցումներէն 18-ը ի նպատակ վարժարանի, 5 փինկ-փօնկի մրցումներէն 4-ը ի նպատակ վարժարանի:

Այս արդիւնքը պերճախօս փաստ մըն է թէ ինչ համեմատութեամբ առաջ տարուած է վարժարանի մարզական գործը:

Այս ուղղութեամբ ոչ նուազ փայլուն ուրիշ փաստ մըն է 12 Դեպտի 1953 անցեալ կրկնի մեր ամսօրնի զաշտահանդէսը, ի ներկայութեան Ս. Գալուստեաց Միաբանութեան, օտար կրօնական և պետական երաբերակներու և Ժողովուրդի հոծ թաղմութեան մը: Մեր երկեւեալ աշակերտութիւնը այնքան հզօնութեամբ ուկարապահութեամբ արտաբերեց իր մարզական բուրբ շնորհները որ արժանացաւ օտար հաւաքի նշաններու շնորհակցանքներուն:

Տարւոյն նորութիւններէն մին է նաև ազգիկներու յատուկ մարզական վարժութիւններու ձեռնարկը: Անոնք բաժնուած 4 խումբերու՝ Մեխակ, Յամակ, Ծուլտն, Վարդ, ունեցան պատգէթպօլի, շաշտահան մարզանքի և լախտախաղի վարժութիւններ: 9 Դեպտի ունեցան շաշտահան մարզանքի և լախտախաղի մրցահանդէս մը, իսկ 12 Դեպտի մեր տարեկան զաշտահանդէսին մասնակցեցան մարզանքով ու վաշտով:

Մարզական այս աշխատանքներուն քաջութիւնները տունէն և յարգարեցիկ մեր վարժարանին նուազ գնահատող գետնից վերածելով զայն պատգէթպօլի և վօլիպօլի յատուկ խաղավայրի:

Ակադեմիկալ տարժում. — Այնցեալ տարւոյ մեր տեղեկագրով կը յայտնէինք թէ կարգ մը թէքնիք գիտնականութիւններ արգելք կըլլային տղոց յատուկ մեր սկստական խումբերուն կազմակերպման: Տարւոյն ընթացքին ոչ միայն հարկուած եղանակով գիտնականութիւնները այլ և մեզի կարելի եղաւ գիտատարութիւն 24 օկաւաւներ և 24 օկալիկներ Ունիք նոր արժանագրութեամբ 20 օկալիկներ եւս օրունք կը յաւանք շուտով զգեստաւորել: Մեր սկստական և օկալիկներու խումբերուն առաջնորդներն են Գրեք, Խաչատուր Խաչատուրեան և Գրիգոր Կիւրճեան օրունք փոխի շնանորութեամբ փարած են

անանարկին կարելի է ամբողջ ազդեցությանը ընծա-
յելու համար դաշնի, իսկ աշխիհներու յատուկ
արհեստներու — և արծուիկներու խումբերը կը
լարուենական անցեալ տարին սկսած իրենց
գործը դիմաւորութեամբ ըր. Ազիւն եղաւ պէտքի
և օժանդակութեամբ մեր խումբ մը նախկին
սանտիներուէն Այժմ մեր արհեստներու խումբ
ըն կը բաղկանայ 45 անձերէ, իսկ արծուիկնե-
րու խումբը 43 անձերէ:

Տարւոյ ընթացքին մասնաւոր և տպաւորիչ
հանդիսութեամբ և ժողովուրդի յոգնախուռն
րազմութեան ներկայութեամբ կատարուեցաւ
մեր սկստական զոյգ խումբերու երգման արա-
դուութիւնը, աղջկանցը 25 Յունուար 1953-ին,
իսկ տղոցը 8 Մարտ 1953-ին:

Թէ աղջկանց և թէ տղոց սկստական այս
խումբերը ամէն շաբաթ կ'անենան իրենց կանե-
նաւոր դասախօսութիւնները, արշաւներն ու
զանազան մարզանքները:

Այս առթիւ մասնաւոր շնորհակալութեան
պարտք ունինք նուիրատուներու որոնք ընդա-
ռելով մեր խնդրանքին նիւթապէս օգնեցին
մեր Սկստական խումբերու կզմակերպման
գործին: Այսպէս մեր սիրելի եղբոր Հոգ. Տ. Տի-
րայր Վրդ. Տէրվիշեանին որ 35 տինարի գումար
մը զրկած է հաւաքելով հետեւեալ ազգայինե-
րէն՝ Տիրաք Մարկոս Աղաճանեան, ծան Դրպաճ-
եան և Կարպետ Մերճանեան, ինչպէս նաեւ
Աթթարեան ընտանիքին որ նուիրած է 100 տո-
լար և խոտաւցած է յետադային ալ նուիրել
տարեկան 50 տոլար: Այս առթիւ ունինք նաեւ
շնորհակալութեան պարտք Հոգ. Տ. Թորգոմ
Վրդ. Մանազեանին որ պատահաւ եղաւ այս երկ-
րորդ նուիրատուութեան:

Զաւակաւ 666 յայտնու. — 30 եւ 31 Մարտ
Աւագ. Բշ. և Գշ. օրերուն, վարժարանի աշա-
կերտներով ունեցանք Ս. Զատիկի թատերական
հանդէս մը: Ներկայացուեցաւ Անգլիայի Մէն-
Քիտի Աւագ Ուրբաթը և Թ. Օչակեանի Ռակի
Ունանքը: Այս ներկայացումը իր տրուէր ոչ
պարզ նիւթական մտահոգութենէ մը մղուած,
այլ մանաւանդ Ս. Զատիկի առթիւ տալու մեր
հասարակութեան հոգեւոր ապրումի պահ մը:
Մեր աշակերտները հազաւակ իրենց տարբեր
և արամաներու լընթիւն, այնքան շնորհալի
կերպով կատարեցին իրենց դերերը որ արժա-
նապէս ջերմ գնահատութեան:

Տեսեալաւ. — Վարժարանի ամենէն աննա-
խանձիկ կէտն է իր տնտեսական դրութիւնը:
Ներկայ տարւոյս մեր 550 աշակերտներէն հաշիւ
140-ը վճարովի են: Այս կացութիւնը գրեթէ մի-
թայն արդիւնքն է երեսօղակի անտնտեսական
վարժար դրութեան օր օրէ օր կը շեշտուի ալ:
Մեր վարժարանի ծախսից տարեկան պիտուէն
2000 տինար է: Ասոր դիմաց վերկիւնայ հաշիւով
մը անցնեցեք հետեւեալ մտաւորներ:

Ամբաստաններէ	Տ. Թ. 550
Պաշարէն	» » 160
Հանդէսներէ և քօթաբլներէ	» » 118
Ունեւորալէն	» » 180
Ամերիկական տղատ ուսանողնե-	
րու բարեկամներէն մօտաւորապէս	» » 92
Տ. Թ. 1100	

Ուրեմն ունինք 900 Տինարի բաց մը որ կը
ծանրանայ Ս. Աթոռի ուսերուն վրայ:

Այս առթիւ խորունկ երախտագիտութեամբ
կը յիշատակենք որ մեր կոչերուն և զանազան
թղթակցութիւններուն ի հետեւան, մեր կարգ
ըն Ամերիկական բարեկամներ իրազեկ ըլլալով
վարժարանի նիւթական աննախանձիկ դրու-
թեան շատ աղուօրէն փութացած են օժան-
դակել մեր կրթական գործին:

Այսպիսի Մերաստացի ծերունի րազմամեայ
ուսուցիչ Տիրա Տիգրան Գեղորդեան նուիրած է
Տոլար 250: Այս բարի ծերունին իր ամբողջ
կանքը զանաբերել վերջ իր Մանկաւոյն դա-
տարական թեան գործին, զկանքներու գինով
հաւաքած իր քանի մը դանկկանն ալ կընծայա-
րենք նոյն նպատակին. ան արդէն իսկ խոտա-
ւցած է հետզհետէ իր նուիրատուութիւնը հաւոյն-
նել մինչեւ 1000 տոլարի, որուն համար մեր դա-
տարաններէն մին ալ փափաք յայտնուած է հո-
շի իր անուշով:

Դարձեալ Մերաստացի վերաշինաց միու-
թիւնը, որ այնքան ծանօթ է իր Ազգասէրէ և
կրթական գործունէութեամբ, մեր վարժարանի
կրթական գործին ալ ուղած է նպատակը ներ-
կելով Տոլար 400: Անոնք պիտուօրէն խոտաւցած
են օժանդակել մեզի յետադային ալ կանոնա-
ւորաբար տարեկան 400 տոլարի նուիրատուա-
թեամբ:

Յօշուպէս Ազգային եկեղեցական կրթական
ծեռնարկներուն իր առատաբեռն նուիրատուա-
թիւններով ծանօթ Ամերիկական Տիրա Հայկ Գա-
ւազեանն նուիրած է Տոլար 200:

Իսկ Կիւլլայի Կիւլպէնկեան Հիմնարկութիւ-
նը, միշտ հաւատարիմ Կիւլպէնկեան տունէն
յատուկ իշխանավայել սովորութեան, ինքնա-
բաւ նուիրատուութիւն մը ըրած է Տոլար 500:

Սոյն չորս նուիրատուութիւններուն համա-
գումարը կ'ըլլայ 1350 տոլար, որով կարելի պիտի
ըլլար մաստօր փակել մեր տարեկան պիտուէին
բացը. և սակայն Գերաշնորհ Տեղապահ Ս. Հայր
և Պատ. Տնօրէն Թորգոմ հանդէպ մեր ժողովուր-
դին և անոր ուսումնասիրել ըսցաւ աղքատիկ լայ
մանկեանի գերադաս զուգուութեան և իբր իր-
րեւ դրամական, ընդառաւելին մեր խնդրանքին
ոչինչ գումարը յատկացուելու Թորգոմացի վար-
ժարանէն ներս եօթներորդ (First Secondary) դա-
տարանի մը կազմութեան, օրով մեր ուսումնա-
կարստ բաց աղքատիկ աններ լայն հնարաւո-
րութիւնը պիտի օւնենան իրենց ընդհատուած
ուսումը շարունակելու:

Այս հանդիսաւոր առիթով շնորհակալութեան և խոր երախտագիտութեան պարտք ունինք մեր սիրելի նուիրատուներուն՝ Պր. Տիգրան Գեորգեանին, Ռեքաստիոյ Հայրենակցական Միութեան, Կիւլլապի Կիւլլենկեան Հիմնարկութեան, Պր. Հայկ Գալուզգանեանին, Աթարեան ընտանիքին, Հոգ. Տ. Տիրաթայ Վրդ. Տէրվիշեանին, քոռեք իրենց ազնուական նուիրատուութեամբ օտարերկրի Ս. Թարգմանչաց վարժարանէն ներս նորահոր յաջողութիւններու:

Այստեղ չեմ կրնար լուռութեամբ անցնիլ նաեւ այն կարգ մը բարի հոգիներուն անունին առջեւէն որոնք տարւոյս ընթացքին մեր հիգիւրուն միացուցին նաեւ իրենցը պայտոյնը՝ համար վերսկիւնալ մեր նուիրատուութիւնները, ինչպէս Ամերիկահայ Սերաստացի Տիար Մեսրոպ Պանգեանին, Պր. Տատուր Տատուրեանին, Հոգ. Տ. Թորգոմ Վրդ. Մանուկեանին, մեր վարժարանին նախկին աշակերտ Տիար Մխիթար Գարեկեանին, որոնց խղճամիտ աշխատակցութեան համար ունիմ իմ և իմ աշակերտութեան կողմէ յայտնելիք երախտագիտութեան զգացում:

Սրբազան Հայր, այժմ ձեզի կը շնորհակացնեմ մեր նախակրթարանէն չըլնաւորուող 33 նոր սաներ որոնք պիտի ստանան իրենց աւարական վկայականները: Ասոնցմէ խումբ մը իրենց ուսումնական ընթացքը պիտի շարունակեն յառաջիկայ տարի աշակերտելով մեր նորաբաց Դրդ զատարանին:

Այս չըլնաւորտներէն եօթը կը ստանան պատուով վկայական, իսկ մնացեալ 26ը կը ստանան յաջողութեան և աւարական վկայականներ:

Փակելէ առաջ իմ սեղիկագիրքը անգամ մը եւս շնորհակալութեան պարտք ունիմ արտայայտելիք մեր յարգելի նուիրատուներուն և բոլոր մեզի ժամկէտ և օտարացի ազնիւ հոգիներուն: Ծնորակալութիւն Սրբոց Յօգիւրեանց Միաբանութեան որուն ժողովրդանուէր գործունէութեան պայծառ արդասիւնն է Ս. Թարգմանչաց իրթական այս պանծալի և փառաւոր տունը Սիսի բարձունքին: Ծնորակալութիւն և երախտագիտութիւն միայն, որովհետեւ հիացումով կը զիտենք որ հակառակ այս անցուկ օրերուն տըրտմութեան ոչ միայն չէ նուազած փառքը Ս. Թարգմանչաց իրթական յարկին, այլեւ ընդհակառակը օրէ օր նոր յաջողութիւններու մղումն ու ճիգն է որ կարճնագրուի ի փառս մեր Ս. Աթոռին և մեր ժողովուրդին:

Ծնորակալութեան պարտք ունինք անձնապէս Ձեզի Սրբազան Հայր, որ ամենէն աւելի Ձեր սուրբուն ծանրացող մեր վանքի զմեզակ այս օրերու տագնապին, ոչ միայն զառք առիթն ու ժամանակը մտնէ հետաքրքրուելու մեր կրթական գործով այլեւ նախանձախնդրող ազիւնով և իմաստութեամբ թելադրեցիք, քաջալերեցիք, մղեցիք մեզ ընելու կարելի լաւագոյնն ու բարին: Օր մը երբեք չլարձանք ձեռնունայն երբ զիմեցինք ձեզ այլ ընդհակառակ հայրական լայնորտութեամբ, քաջալերանքով և քաջցր ժպիտով զիմաւորեցիք մեր բոլոր զիմանները:

Ս. ՅԱԿՈԲԻ ՆԵՐՍԷՆ

Ե Կ Ե Ղ Ե Յ Ա Կ Ա Ն Ք - Բ Ե Մ Ա Կ Ա Ն Ք

● Եր. 4 Յուլիս. — Մրցոց երկօրեայում առաջնութիւն Քիւսոսի. Ս. Պատարագը մատուցուեցաւ Մայր Տաճարի Ս. Գողթի վերնայարկ մատուռին մէջ: Ժամաբարն էր Հոգ. Տ. Պարգև Վրդ. Վրթանէսեան:

● Կիր. 5 Յուլիս. — Ս. Պատարագը մատուցուեցաւ Ս. Յարութիւն, մեր Բ. Գողթի վերնամատուռին մէջ: Ժամաբարն էր Հոգ. Տ. Հայրիկ Վրդ. Աւանեսեան:

● Ուրբ. 10 Յուլիս. — Վաղուան նախատեղ պատուեցաւ Մայր Տաճարի կից՝ Ս. Էջմիածին մատարան մէջ: Հանդիսապետն էր Գեր. Տ. Սուրէն Սպ. Քէմանեան:

● Եր. 11 Յուլիս. — Տօմ յիշատակ Տաղամակին. Ս. Պատարագը Ս. Էջմիածին մատուց Շոգ. Տ. Միւռն Վրդ. Կրեկեան:

Կէտօրէ վերջ, Մայր Տաճարին մէջ, հանդիսաւորապէս պատուեցաւ Վարդապետի նախատեղ, նախագահութեամբ Գեր. Տեղապահ Ս. Հոր:

Երեկոյեան ժամը 7ին, Ս. Յակոբեանց Մայր Տաճարին մէջ սկսաւ հանդիսաւոր եկեղեցեայ աւարողութիւնը, որուն յաջորդեց Հակոբայ Սոյն խորհրդաւոր ու քրտազրաւ արարողութեանց կը նախագահէր Գեր. Տ. Ռուբէն Արքեպոս. Մանասեան:

● Կիր. 12 Յուլիս. — Վարդապետ (Տօմ Այալիստրեմոն). հանդիսաւոր Ս. Պատարագը մատուցուեցաւ Մայր Տաճարի աւագ խորանին վերայ: Ժամաբարն էր Գեր. Տ. Ռուբէն Արքեպոս. Մանասեան: Օրուայ տօնին շուրջ հոգեւունջ քարոզ մը խօսեցաւ Գեր. Տեղապահ Ս. Հայր. Առէ ցնալ Գետրոս, Ռարբի, բարեօք է մեզ աստ լինելն քնարանով (տե՛ս Սիմ, էջ 180):

● Բշ. 13 Յուլիս. — Գիշտակ մեղեքոց. Ս. Պատարագը՝ Ս. Յակոբեանց Մայր Տաճարի Ս. Գլխաղբի մատարան մէջ մատուց Արթ. Տ. Գողթ:

Հետեւաբար մեր տարուան մը գործունէութեան արգասիքը կը բերեմ Ձեզի: Ինչ որ լսան է ամենէն առաջ ու ամենէն իրաւունքով ձերն է մեր սիրելի Սրբազան Հայր, իսկ ինչ որ Բեթեւացում է ու վարանք առիկա մեր տկար անձինն է: Յամենայն դէպս, որդիական անկեղծութեամբ կը յայտնեմ Սրբազան Հայր, որ ըրիւք կարեւրին որպէսզի չի մնանք Թերացող ու խղճահար:

Մատչելով ի համարը Ձեր Ս. Աշոյն,

Որդիական սիրով

ԿԻՐՈՇ ԱՐԵՂԱՅ ԳԱՐԻԿԵԱՆ

ՏԵՏՈՒՆ Ս. ԹԱՐԳՄԱՆՉԱԿ ՎԱՐՃԱՐԱՆԻ

18 Յուլիս 1953,

Ս. Աթոռ, Երեւանպէտ

բնյւն. Պետրոսեան (Անթրիւսի տիարանութեանէն), որ հիւրաբար քաղաքս կը գտնուի. — Յաւարտ Ս. Պատարարի, Գեր. Տ. Սուրէն Եպս. Բէմհանեանի նախագահութեամբ կատարուեցաւ հոգեհանգստեան կարգ Մայր Տաճարին մէջ: Սոյն արարողութիւնը կրկնուեցաւ Երէնկայի շառակի Տ. Կիւրեղ Պատրիարքի շիրմին, ինչպէս նաեւ հին կրտսեան և Զամ-Բաղի հողադարձաններուն վրայ, հետեւողութեամբ Ժողովուրդի հոծ բազմութեան:

● Ուրբ. 17 Յուլիս. — Վաղուան նախատեսարաններու համաժողովուրդային պաշտուեցաւ Մայր Տաճարին մէջ, նախագահութեամբ Գեր. Տ. Սուրէն Եպս. Բէմհանեանի:

● Եր. 18 Յուլիս. — Մերցմի Թաղեայ առաքելական Ս. Պատարարի կողմից, Ս. Պատարարը մատուցուեցաւ Ս. Գլխարկի մատուռին մէջ, Ժամարան էր Ղոգ. Տ. Յակոբ Վրդ. Վարդանեան:

● Կիր. 19 Յուլիս. — Ս. Պատարարը մատուցուեցաւ Ս. Յարութեան Տաճարի Բ. Գողթթայի վերնախորանի մէջ, Ժամարան էր Ղոգ. Տ. Մաշտոց Արքեպ. Բարեկուսեան:

● Կիր. 26 Յուլիս. — Ս. Պատարարը մատուցուեցաւ Ս. Յակոբեանց Մայր Տաճարին մէջ, Ժամարան էր Ղոգ. Տ. Օշական Արք. Մինասեան: Գարդեց Գեր. Տ. Դերենիկ Եպս. Փաշատեան (Անթրիւսի տիարանութեանէն), որ Դպրեմանէին համար յարմար աշակերտներ գտնելու համար քաղաքս ժամանել էր երեկ. — Գարդեցի բնարանէն էր շերտայք յաշխարհ ամենայն, և քարոզեցէք զԱւետարանն արքայութեան ամենայն արարածոց (Մարկ. ԺԶ. 16): Զարդարեց ժամանակաւորութեան ըլլալ դիտակէց իրենց բարձր աշխիւ կոչումին, յերտելով նոյն ատեն շայն. եկեղեցւոյ անդամատանին նուիրեալ մշակներու կարիքը Սփիւռքի մէջ, մանաւանդ այս օրերուն:

Պ Ա Շ Տ Օ Ն Ա Կ Ա Ն Ք

● Եր. 4 Յուլիս. — Ամերիկայի Միացեալ Նահանգաց անկախութեան 176րդ տարեդարձին առթիւ՝ քաղաքիս Ամերիկեան Ընդունաւոր Հիւպատոսարանին մէջ սարքուած ընդունելութեան ներկայ գտնուեցան, Գեր. Տեղապահ Ս. Հայրը, Ընկերակցութեամբ Ղոգ. Տ. Հայրիկ Վրդ. Ի. և Տիար Կարպիս Հինգլեանի:

Նոյն օրը, Ամանի մէջ, զարձեալ անկախութեան տարեդարձին առթիւ, Ամերիկեան ղեկավարաւ ընդունելութեան ներկայ գտնուեցան Ղոգ. Տ. Հայկազուն Վրդ. Աբրահամեան և Ղոգ. Տ. Զաւեն Արք. Ձինչիսեան:

● Բշ. 6 Յուլիս. — Անթրիւսի Ս. Քաղաք ժամանեց, Անթրիւսի քահանայից դատարանէն ներմէջ՝ Արմ. Տ. Պաշտ Բնյւն. Պետրոսեան և մեկնեցաւ Երկաշարի 20 Յուլիսի:

● Դշ. 7 Յուլիս. — Գեր. Տեղապահ Ս. Հայրը, Ընկերակցութեամբ Գեր. Տ. Նորայր Եպս. Պա-

ղարեանի, կառուածական գործերով մեկնեցաւ նոց Երուսաղէմ և վերադարձաւ յաջորդ օրը:

● Կիր. 12 Յուլիս. — Յետ միջօրէի ժամը 4ին Ժառանգ. վարձարանի մարդադաշտին վրայ տեղի ունեցաւ Ս. Թարգմանչաց վարձարանի աւանդի զատարանդեղը, նախագահութեամբ Գեր. Տ. Սուրէն Եպս. Բէմհանեանի, ի ներգալուստեան հոգեշնորհ հայրերու և աշակերտներու ծնողներուն: Տեղութեան մասնաւոր հրահրով ներկայ էին օտար հոգեւոր պետեր, զարոցներու տնօրէններ և այլ անկանաւոր անձեր:

● Բշ. 13 Յուլիս. — Կեսօրէ առաջ, Տեղապահ Ս. Հայրը վարչական գործերով մեկնեցաւ նոր Երուսաղէմ և վերադարձաւ Զորքալարի օրը:

● Դշ. 14 Յուլիս. — Ֆրանսական Ազգ. Տօնին առթիւ, տեղւոյն Ֆրանսական Ընդունաւոր Հիւպատոսարանին մէջ սարքուած ընդունելութեան, ի դիմաց Գեր. Տեղապահ Ս. Հոր, ներկայ դրուեցան Գեր. Տ. Սուրէն Սուրէն Եպս. Բէմհանեան, Ղոգ. Տ. Հայրիկ Վրդ. Աւանեան և Տիար Կարպիս Հինգլեան:

● Դշ. 21 Յուլիս. — Պրնիքական Ազգ. Տօնին առթիւ, յետ միջօրէին, Պրնիքական Ընդունաւոր Հիւպատոսարանին մէջ սարքուած ընդունելութեան ներկայ գտնուեցան Գեր. Տ. Սուրէն Եպս. Բէմհանեան, Ղոգ. Տ. Հայրիկ Վրդ. Աւանեան և Տիար Կարպիս Հինգլեան:

● Դշ. 22 Յուլիս. — Եղովկոյ շայն Սէլանիէ Ա. Կայսեր ծննդեան տարեդարձին առթիւ, Եղովկական Ընդունաւոր Հիւպատոսարանի կողմէ Orient House-ի մէջ սարքուած ընդունելութեան ներկայ գտնուեցան Ղոգ. Տ. Հայրիկ Վրդ. Աւանեան և Տիար Կարպիս Հինգլեան:

● Եշ. 23 Յուլիս. — Յետ միջօրէին, Ս. Աթոռ ժամանեց, Ս. Ռախիս Միարաններէն Ղոգ. Տ. Շաւարշ Վրդ. Գուլումեան, Կաթ. Փոխաւորը Դամասկոսի թեմին:

● Եր. 25 Յուլիս. — Կ. Պոլսէն հիւրաբար քաղաքս ժամանեց Արմ. Տ. Անանիա Բնյւն. Պաշտեան: Յետ միջօրէին, քաղաքս ժամանեց, Անթրիւսի Դպրեմանէի վերանորոգ Գեր. Տ. Դերենիկ Եպս. Փաշատեան, Դպրեմանէի յարմար տաներ ընտրելու համար, Գերադատու Սրբազանը մեկնեցաւ Հինգլարի օր:

● Դշ. 29 Յուլիս. — Կէսօրէ առաջ, Ս. Ռախիս Միարաններէն Ղոգ. Տ. Օշական Արք. Մինասեան, հոգեւոր հովիւ պաշտօնով մեկնեցաւ Հիւսիսային Ամերիկա:

— Կէսօրէ վերջ, ի պատիւ Ամանի Ամերիկեան ղեկավար Mr. J. C. Green-ի, Orient House-ի մէջ տրուած ընդունելութեան, ի դիմաց Գեր. Տեղապահ Սրբազան Հոր ներկայ գտնուեցան Գեր. Տ. Սուրէն Եպս. Բէմհանեան, Ղոգ. Տ. Հայրիկ Վրդ. Աւանեան և Տիար Կարպիս Հինգլեան:

Դարձին, նոյն օրը, յետ միջօրէի ժամը 6.30ին քաղաքիս նորաբաց Middle East Airlines գործունեակի բացման հանդիսութեան և այդ առթիւ սարքուած ընդունելութեան ներկայ գտնուեցան Ղոգ. Տ. Պաշտ Վրդ. Վրդ. Բնյւն. Պետրոսեան և Ղոգ. Տ. Զաւեն Արք. Ձինչիսեան:

ԴԳՐՈՑԱԼԱՆ ԷԱՆԴԻՍՈՒԹԻՆԵՆՈՐ՝

Ա Մ Ա Վ Ե Ր Զ Ի Է Ա Ն Դ Ի Է Ս

ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳԱՆՁԱՑ ԱՎԱՐՄԱՆԻ

19 Յուլիսի երեկոյան ժամը 6.30ին. նրուսաղմացի Հայոց Բարեպարական Միութեան սրահին մէջ տեղի ունեցաւ տեղւոյս Ս. Թարգմանչաց վարժարանի նախակրթարանի ամսվերջի հանդէսը եւ շրջանաւարտներու վկայականաց բաշխումը, նախագահութեամբ Տեղապահ Սրբազան Հօր, ի ներկայութեան բովանդակ Միաբանութեան եւ ծնողներու հոծ թաղմութեան:

Վարժարանիս քայլերդէն եւ Հոգեշնորհ Տեսչի բացման խօսքէն ետք գործադրուեցաւ կոկիկ եւ սիրուն յայտագիր մը, ըստ որուն աշակերտները ծնունդն ունեցողին արտասանեցին, երգեցին եւ ներկայացուցին Յ. Օշականի «Ռուկի Ուսուցիչ», որմէ ետք, Հոգեշնորհ Տեսուչ՝ Տ. Կիրեղ Առդ. ցարկեան, կարդաց 1952-1953 միամսյա գործունէութեան տեղեկագիրը (տես Սիւն, էջ 202): Ապա բաժնուեցան շնորհակալ աշակերտներու մրցանակներն ու աւարտականներուն վկայականները:

Գիր. Տեղապահ Սրբազան Հօր փակման խօսքէն եւ օրհնութիւնէ վերջ խորոզ գոհ սրտով եւ ուրախութեամբ մենեցան անգամ մը եւս ականատես ըլլալով որ հակառակ շատ որ դժուարութեանց, այս տարի եւս, Ս. Աթոռոյս հովանին վայելող Ս. Թարգմանչաց վարժարանը կրօնագրած ոգիով եւ ազգային շնորհ սիրով լեցուն 33 ընթացաւարտ սան եւ սանուհիներ կը ներկայացնէ ազգին:

Ա Մ Ա Վ Ե Ր Զ Ի Է Ա Ն Դ Ի Է Ս Ս. Թ. Մ Ա Ն Կ Ա Պ Ա Ր Գ Տ Զ Ի

Դիրակի 5 Յուլիս, կէսօրէ վերջ ժամը 4ին տեղի ունեցաւ Ս. Թ. վարժարանի՝ Մանկապարտէզի ամսվերջի հանդէսը Ժառանգ. վարժարանի թակին մէջ, հինաւուրց մայրիկ շուրին ներքեւ հաստատուած շարժական բեմին վրայ, նախագահութեամբ Գիր. Տ. Սուրէն Նպլ. Քէմալեանի եւ ի ներկայութեան հոգեշնորհ Հայրերու ու ժողովուրդի հոծ թաղմութեան: Տեղի ունեցան արտասանութիւններ, երգեր, պարեր, տրամախօսութիւններ եւ այլն: Ապա, Գիր. նախագահ Սրբազան Հայրը, Մանկապարտէզի 51 շրջանաւարտներուն բաժնեց վկայականներ, ու իր փակման խօսքին մէջ մաղթեց որ անոնք բոլորն ալ, անխափ, յաջորդ տարեկիթրին հետեւին նախակրթարանի ուսմանց, ու օրհնեց զանոնք:

Ա Մ Ա Վ Ե Ր Զ Ի Է Ա Ն Դ Ի Է Ս Ա Մ Ս Ա Ն Ի

ՀԵԹՈՒՄԻՆԱՆ ԱԶԴ. ՎԼՈՒԹԱՐԱՆԻ

Դիրակի 5 Յուլիս 1953 կէսօրէ ետք ժամը 9ին, Ամմանի Օրտօն սինեմային մէջ, կատարուեցաւ Հեթոմեան ազգ. վարժարանի ամսվերջի հանդէսը,

նախագահութեամբ Հոգ. Տ. Հայկազուն Վրդ. Ար. Բաժնետէսի, որուն կ'ընկերակցէր Հոգ. Տ. Զաւէն Առդ. Զինչեան, Հանդէսը տեւեց մօտ երեք ժամ, Տեղի ունեցան երգեր - մենեքներ, պարեր, արտասանութիւններ եւ տրամախօսութիւն մը որոնք արգասիքն էին վարժարանի բարեջան Հոգ. Տեսչին եւ ուսուցչական կազմին տարուան մը կրթանութիւնը:

Հոգեշնորհ նախագահ Հօր փակման խօսքէն աւելցաւ կարգացուեցաւ 1952-53 տարեշրջանի միամսյա գործունէութեան տեղեկագիրը. Հոգ. Տ. Կիրեղ Վրդ. Մանուէլեան մասնաւոր շնորհակալութիւն յայտնեց Հոգաբարձութեան անդամներուն որոնք անշահախնդրօրէն եւ փութաբանութեամբ միշտ եղած էին ցարկի կողքին, հոգալով անոր բազմապիսի կարիքները: Մասնաւոր շնորհակալութիւն յայտնեց նաեւ ուսուցչական կազմին որոնք առաւելագոյն զոհողութեամբ յանձն առած էին Հայ ուսուցչի զօնար սա. կայն պատուարիքի եւ պատասխանատու գործը:

Տեղեկագրի ընթերցումէն ետք Հոգեշնորհ նախագահ Հայրը բաժնեց մարմարանի մանկապարտէզի ինչպէս նաեւ նախակրթարանի բաժնեներուն աւարտական վկայականները անոնց հետ տալով նաեւ իր հայրակալն օրհնութիւնները: Նախ իր խօսքը ուղղեց ժողովուրդին, ապա ընթացաւարտ սաններուն եւ ի միջի այլոց ըսաւ.

Մերին ժողովուրդ Հայոց Ամմանի,

Յանուն Ս. Երուսաղէմի Սրբոց Յակոբեանց Միաբանութեան, այսօրուան ձեռնադրանքն ունեցողին կը բերեմ թովանդակ Միաբանութեան եւ անոր պետին Գիր. Տ. Եղիշէ Արքեպ. Տէրութեանն օրհնութիւնները: Ապա, ինծի պարտք կը զգամ մեր շնորհակալութիւնը յայտնել Տորոնտանի Հաշիմական Թագաւորութեան որուն հովանիին սակ ի պարկիս: Դուր որ, մօտ երեք ժամերէ ի վեր ականատեսները եղար ձեռնադրանքն ալս ալս կարողութիւններուն, հեղեց եւրպայիս մտածողին մէկ նշանաւոր խօսքը յիշեցիր որ կ'ըսէ. «Մանուկ մը կրնիլ ազգ մը կրնիլ է»:

Եւ ճիշդ ատոր համար սիրելի շրջանաւարտ սաներ, վկայականները զորս այսօր յանձնուեցան ձեռք վերջալիւրդ չնի զննի ձեռ ուսման տեսչին՝ այս վկայականը միշտ այժ մը պետք է ըլլայ որպէսզի հետագային դուք շահիր անելի մեծերն ու անելի յաջող վկայականներ: Հայրերիք մեր վկայական գրելէ դուրս, հեղեցաւ որ այս փոխուրէ վրայ ցրուած, մեզի համար մեծ միթթարութիւն է տեսնել ձեզ այսպէս շուշանաթոյր ու անմեղ:

Ու երբ այսօր կ'արձակենք ձեզի կեանքին, վերտաճի որ դուք լեցուած էք Հայ հոգով, Հայաստանեայց Նիկեոյեցիին մեծ սիրով. վստահ ենք դարձեալ որ դուք կ'անաւորեմ մէջ ալ արիւր մասնաւորապէս, ըլլալով տիպար անհատներ ու նմանաւանդ տիպար Հայեր: Դնլ ալ որ ուզէք ընել եւ ըլլալ ջանացէք տիպարները ըլլալ ձեր ընդգրկած աշակերտին, որպէսզի պատուաբեր պատուք ըլլաք նախ ձեր ծնողներուն: Երբ որ ինչքան գոհողութիւններով եւ ֆիզիքով խնամեցին, մեծցուցին ձեզ, ապա այն վարժարանին որմէ ընթացաւարտ եղաք դուք ինչիք այսօր, եւ ի վերջոյ պատուաբեր գաւականներ ըլլաք ձեր Նիկեոյեցիին ու ձեր Ազգին:

ԼԻԱԿԱՏԱՐ ՑՈՒՑԱԿ ԳԻՐՔԵՐՈՒ

ՄՐՈՒՑ ԶԱԿՈՐԵԱՆՑ ՏՊԱՐԱՆՆԵ

ՅՈՐԳԱՆՈՒՆԻԱՆ ԺԻՍ

ՆՈՐ ԹՈՒԱԳԻՏՈՒԹԻՒՆ, Վահան Վրդ. Յակոբյան, Բ. տպ. 1884, էջ 176:	100
Հատար Բ., տպ. 1881, էջ 172:	100
ՆՈՐ ԿՏԱԿԱՐԱՆ (Աւետարան և Գործք առաքելոց՝ առձեռն միասին կազմուած),	350
ՆՈՐ ձԱՅՆԻ ԴՊՐՈՒԹԵԱՆ, կամ Հմուտ. ձեռնարկ, Եղիշապար Մուրադեան, տպ. 1868, էջ 132:	50
ՇԱՐԱԿԱՆ ԶԱՅՆՔԱՂ, Գ. տպ. 1913, էջ 513: (Հաթապար 3 ասիկ):	2000
ՇԱՐԱԿԱՆ (ձեռագ), տպ. 1936, էջ 1061:	500
ՇԱՐԱԿԱՆՔ ՀԱՆԳՍՏԵԱՆ, Բ. տպ. 1947, էջ 240:	200
ՈՒՂԵՆՈՅՑ ՄՐԱԶԱՆ ՏԵՂԵԱՅ, Տ. Զ. Թ. Սաւալանեանց, Զ. տպ. 1910, էջ 415:	150
ՈՒՍՈՒՄԷՆՍՈՒՐՈՒԹԻՒՆՔ ԵՒ ՔՆՆԱԴԱՏՈՒԹԻՒՆՔ, Եղիշէ արքեպս. Դուրեան, տպ. 1935, էջ ԺԱ + 575:	400
ՈՒՍՈՒՄԷ ՊԱՐՏՈՒՑ, Պետրոս Ս. Շանշեանց, Բ. տպ. 1874, էջ 324: (Կազմուած):	200
ՍՈՒՍՈՒՄԷ ՏՐԱՄԱՐԱՆՈՒԹԵԱՆ, Թարգմ. Մելքոն Ս. Փափաղեան, տպ. 1869, էջ 162:	80
ՍՈՐՍ ԿՐՈՆԱԿԱՆ ԵՐԳԵՐ Լ Ս. Յարութեան Ցանաթի քաթորներու երգեր, տպ. 1940, էջ 16:	50
ՊԱՏԱՍԽԱՆԻ ընդդէմ օտարակի շ. Մեդիթի Պաղկիթի, Տ. Զ. Թ. Սաւալանեանց, տպ. 1869, էջ 24:	50
ՊԱՏԱՍԽԱՆՔԻ ՄԻԹԱՐԱՅ ՔԱՀԱՆԱՅԻ ՍԿԵՒԱՅԻՈՅ Յաղաքս համապատասխան երկաստան առաջնայ, Գ. տպ. 1862, էջ 88:	100
ՊԱՏԱՍԽԱՆ ՏԵՂԵԱՌԹԻՒՆՆԵՐ ՀԱՅՏԱՆՆԻ ՀՈՂԵՐԻ ՈՒՍՈՒՄԷ ՄԱՍԻՆ, Մետրոպ Մադիստրոս արքեպս., տպ. 1936, էջ 142:	100
ՊԱՏԱՌԹԻՒՆ ԵՐՈՒՍԱՂԻՄԻ, Տիգրան Զ. Թ. Սաւալանեանց, Երկու հատար, աշխարհաբարի Վերածննց Մետրոպ եպոս. Նշանեան, տպ. 1931, էջ 1Ա + 1387:	700
ՊԱՏԱՌԹԻՒՆ ԹԱԹԱՐԱՅ, Վարդանայ պատմիչ, տպ. 1870, էջ 76:	50
ՊԱՏԱՌԹԻՒՆ ԼԷՆԻՆԻՍՏԻՒՆՆԵՐ, Ամէտ Արապչան, Թրգմ. Աստուածատու Վրդ. Տէր Յովհաննէսեան, տպ. 1873, էջ 288:	200
ՊԱՏԱՌԹԻՒՆ ՀԱՄԱՌՈՑ ԱՂՈՒՆԵՐ ԵՐԿՐԻ, Եռայի Աղուանից Կաթողիկոս Հատան-Ջաւադեանց, քա. 1868, էջ ԺԲ + 58:	100
ՊԱՏԱՌԹԻՒՆ ՀԱՅ ՄԱՏԵՆԱՅՐՈՒԹԵԱՆ, Եղիշէ պատար. Դուրեան, տպ. 1933, էջ ԺԱ + 463:	350
ՊԱՏԱՌԹԻՒՆ ՀԻՆ, ԿՏԱԿԱՐԱՆԻ, Սահակ Վրդ. Խաչապեան, Գ. տպ. 1896, էջ 368: (Կազմուած):	300
ՊԱՏԱՌ. ՆՈՐ ԿՏԱԿԱՐԱՆԻ, Մելքիսեդէկ Վրդ. Մուրադեանց, Դ. տպ. 1896, էջ 340: (Կազմուած):	300
ՊԱՏԱՌԹԻՒՆ ՍՈՒՐԱ ՔՐՈՅ, Եղիշէ Ս. Տնտեսեան, տպ. 1867, էջ 440:	100
ՊԱՏԱՌԹԻՒՆ ՓԻԼԻՍՈՓԱՅՈՒԹԵԱՆ, (Համառոտ), Պրոքսի Երկնիկոս Եր ինքն, էմիլ Պաւարաք, Թրգմ. Եղիշէ արքեպս. Դուրեան, տպ. 1934, էջ Է + 187:	200
ՊԱՐԱՊՊՈՒՆՔ Ի Ս. ԳԻՐՈ ՆՈՐ ԿՏԱԿԱՐԱՆԻ, Յրէտէրէք Յ. Մուրադ, տպ. 1931, էջ 151:	200
ՊԱՐԻՂԻԿԱՆՔ Ինքնազնայան կայսրութեան մէջ Եր մեծաւոր հերոսածային Երեւոյնից Հայաստանի մէջ, Կարապետ Սրկ. Տէր Միքայիլեան, տպ. 1938, էջ ԻԴ + 295:	250
ՊԱՐԻՂԻԿԱՆՔ, տաղաշափեալ, Թրգմ. Թ. Ա. Գ., տպ. 1935, էջ 96:	200
ՍԱՀՄԱՍ, Խաչապար, Բ. տպ. 1868, էջ 498: (Կազմուած):	350
ՍԱՀՄԱՍ Մեծագիր, տպ. 1869, էջ 375: (Կազմուած):	300
ՍԱՀՄԱՍ, միջակ, Գ. տպ. 1873, էջ 364:	250
ՍԱՀՄԱՍ փոքրագիր, տպ. 1870, էջ 413:	200
ՍՈՐՈՒՐՈՒՆԵՐ, Դանիէլ Վարաժեան, տպ. 1950, էջ 78:	150
ՍՈՐՈՒՆ ԶՈՍՈՒՐԱՆ, Թրգմ. Գրիգոր Վրդ. Կ. Պաւարաք, տպ. 1875, էջ 88:	50
ՍՈՐՈՒՆ ԵՐՈՒՍԱՂԻՄՊԱՏԱՅԱՆ ԹԵՄԵՐՈՒՆ ԿՐԻՍՏՈՒՆ ԿՐԻՍՏՈՒՆՆԵՐ, Տեղեկագիր, Մատթէոս եպոս. Գալլիկեան, տպ. 1930, էջ 57:	50
ՍՈՐՈՒՐ ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒԻՍԱՌՈՒՆԵՐ, ՄՈՒԹԱՐԱՅ ԹԱՐԻԻ, հայատառ Թարգմերէն, Պաւարաք, տպ. 1938, էջ 147:	100
ՍՈՐՈՒՐ ԵՐԿՐԻՆ, ՄՐԱԶԱՅՐՈՒՆ ԱՌԱՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ, Միքայիլ եպոս. Աղաւանեան, տպ. 1936, էջ ԺԷ + 459:	250
ՍՈՐՈՒՐ ԶԱՅՈՐ ՆԱՄ ԻՔԻ ԱՌԱՔԵԱԼԻՐԱՆ ՆԱԴԻ, հայատառ Թրգմերէն, Պաւարաք Տէրապետ, Բ. տպ. 1912, էջ 26:	50
ՍՈՐՈՒՐ ՍԱՆՏՈՒՆՑ ԿՈՅՄԻՆ ԹԱՅԻԿԱՆԵՐԸ, Եղիշէ ա. ք. Վարդանեան, տպ. 1953, էջ 104:	150
ՍՈՐՈՒՐ ԵՒ ՏՈՒՐ Հայոց. Երեւոյն, Թարգմ. պատար. Դուրապեան, տպ. 1939, էջ ԺԲ + 372:	150
ՍՐԱԶԱՆ ՔԱՆՈՐ, (Քրիստոսեան), Եղիշէ պատար. Դուրեան, տպ. 1936, էջ ԻԱ + 575:	600

(Շարունակելի՛ 4)

**«ԱՌՈՆ»Ի ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԵՒ ԿԻՒԼՊԵՆԿԵԱՆ ՄՍՏԵՆԱԿԱՐԱՆԸ
ՇՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԵԱՄԲ ՍՏԱՑԱԾ ԵՆ ՀԵՏԵԻԵԱԼ
ՀՐԱՏԱՐԱՎՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ**

ԳԵՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ ԱՐԴԻ ՀԱՅԵՐԵՆԻ. Ա. Դիրք: Մ. Թէօլէօլեան: Նուէր Ս. Գայնաք-
 » » » » Բ. » » » » [եանէ:
 ՇՈՂԱԿԱՆ. Ա. Բ. Գ. Դ. Ե. Զ. Է. (6 հատոր). Ընթերցարան: Նուէր Ս. Գայնաքեանէ:
 ՄԱՐԴԿԱՅԻՆ ՄԱՐՄԻՆԸ: Տիգրան Գալըպեան: Նուէր Ս. Գայնաքեանէ. Հալէպ, 1951:
 ԶԱՒԱՐՏԱԾ ՀԱՄԱՆՈՒԱԳԸ, ԱՐԻՒՆՈՏ ՄՍՏՆԱՀԵՏԳԵՐԸ ԵՒ ՀՐԱՐՈՒԽՈՒ ՎՐԱՅ,
 (Գաղտնի Ոստիկանական Պատմութեան). Վահրամ Տառեան. Նուէր Օր. Ա.
 Տառեանէ: Պոսթըն, 1952:
 ՊԱՏԱՐԱՎԱՐԱՆՈՒՄ ՀՈՏ ԾԻՍԻ ՀԱՅՑ. ԵԿԵՂԵՑԻՈՑ. Հայերէն եւ Սպաներէն: Աշխա-
 տասիրեց Նորայր Ա. Քհ. Տէր Խորէնեան (նուիրատու): Պ. Այրէս, 1952:
 ՕՐՄԱՆԵԱՆ: Հ. Ս. Շ.: Նուէր «Մասիս»էն, 1952:
 ԵԳԻՊՏՈՍԻ ՀԱՅ ՄԵՄԼՈՒԲՆԵՐՆ ԸՒ ԻՇԽԱՆՆԵՐԸ ՖԱԹԻՄԵԱՆ ՇՐՋԱՆԻՆ: Յ. Սուֆ-
 եան: Նուէր «Ջահակիր»էն. Գահրէ, 1928:
 ԴՐՈՒԱԳՆԵՐ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԵՂԵՌՆԵՆ ԵՒ ՎԵՐԱԾՆՈՒՆԴ: Հրատարակիչ եւ նուիրատու
 Յ. Թիւրապեան: Փարիզ, 1947:
 ՎԻՃԱԿԱՑՈՑ ԵՒ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ ԱՌԱՋ. ԹԵՄԻՆ ՀԱՑՈՑ ՍՄԵՐԻԿԱՅԻ: Կազմեց
 Արտէն Քհ. Աշենան. Նուէր Վրթանէս Ա. Քհ. Փափագեանէ: Նիւ Եորք, 1949:
 ԿԱԹՈՂԻԿՈՍՈՒԹԻՒՆ ՀԱՑՈՑ ՄԵԾԻ ՏԱՆՆ ԿԻԼԻԿԻՈՑ (Հայերէն եւ Անգլերէն): Նուէր
 Վրթանէս Ա. Քհ. Փափագեանէ:
 ՀԱՏԸՆՏԻՐ ԵՐԳԵՐ ԵՒ ԱՐՏԱՄԱՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐ: Հրատ. Առաք. Հայոց Ամերիկայի:
 Նուէր Վրթանէս Ա. Քհ. Փափագեանէ. Նիւ Եորք, 1949: [Եորք, 1947:
 ԱՐԵՎԱՏԱՆՆԱՅ ԱՇԽԱՐՀ: Ս. Մ. Ծոցիկեան: Նուէր Վրթ. Ա. Քհ. Փափագեանէ: Նիւ
 ԵԿԵՂԵՑԱԿԱՆ ՏՈՆԱՑՈՑ - 1953: Հրատ. Հայ Կաթողիկէ Պատրիարքարանի, Պէյրութ:
 Նուէր «Մասիս»էն. 1953: [1951:
 ՈՉ - (Մարիա Գորեղի) 1890 - 1902: Հայր Բարսեղ Ֆէրհաթեան: Նուէր «Մասիս»էն:
 ԶՐՈՒՑՍԱՐՈՒԹԻՒՆ (Հայերէնէ Սպաներէն եւ Հայատառ Թրքերէն): Բ. Տպագրթ.:
 Կազմեց Կ. Կիլիկեցի: Պէյրութ, Տպ. Կ. Տօնիկեան (նուիրատու): 1930:
 ԶՐՈՒՑՍԱՐՈՒԹԻՒՆ (Հայերէնէ Ռուսերէն): Բ. Տպ. Պէյրութ: Կ. Տօնիկեան (նուիր.) 1946:
 » (Հայերէնէ Անգլերէն): » » » » » » 1941:
 » (Հայերէնէ Ֆրանսերէն): » Կազմեց Կ. Կիլիկեցի: Պէյրութ, Տպ.
 Կ. Տօնիկեան (նուիրատու): 1940:
 ՆԵՆԳԱՄԻՏԸ ԵՒ ԵՍ ԵՄ ԱՂՋԻԿ ԴԱՐԱՎԵՐՋԻԿ: Թատերգութիւն: Թ. Կ. Նիկողոս-
 եան (նուիրատու): 1952:
 ԹԱԽՏՈՏ ՔՆԱՐ: Մ. Թաթուլ (նուիրատու): Պէյրութ, 1952:
 ՀԱՅՐԱՊԵՏԱԿԱՆ ՎՃՌ: Շաւարշ Վրդ. Գուլամեան (նուիր.): Անթիլիաս, 1951:
 ԱՐԱՄԱՆԻ, ԵՐԵՐ Հատոր: Խմբագիր Շաւարշ Միսաքեան: Նուէր «Յաւաթ»էն: 1945:
 ՀԱՅԿԱՇԷՆ, ԵՐԿՈՒ Դիրք: Կազմեց Շաւարշ Միսաքեան: Փարիզ: Նուէր «Յաւաթ»էն:
 ՅՈՒՇԱՐՋԱՆ ՀԱՅ ԱԻԵՏԱՐԱՆԱԿԱՆՈՑ ԵՒ ԱԻԵՏԱՐԱՆԱԿԱՆ ԵԿԵՂԵՑԻՈՑ: Վեր. Կ.
 Պ. Ատանաբեան (նուիրատու): Ֆրէզնօ, 1952:
 ՍԵՌԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔԸ ԵՒ ՆՐԱ ՇԵՂՈՒՄՆԵՐ ԽԱՆԳԱՐՈՒՄՆԵՐԸ: Տորթ. Արամ Յովսէփ-
 եան (նուիրատու): Թէհրան, 1952: [րութ, 1952:
 ՀԱՅԱՍՏԱՆԸ ԴԱՇԽԱԿՆԵՐՈՒ ՕՐՈՎ: Ա. Յովակիմեան: Նուէր «Ժողովածու»էն: Պէյ-
 ժՈՂՈՎԱԾՈՒ ԵՐԿԵՐԻ: Ա. Ահարոնեան: 5, 7, 8, 9 եւ 10րդ հատորները: Ն. Ս. Դ. Հրա-
 տարակիչ Վարդգէս Ահարոնեանէ, Նիւ Եորք:
 ՆՈՐ ՈՒՅՑ - Յիսուսի Կեանքը եւ Քարոզները: Կազմեցին Ա. Մ. եւ Ա. Ա. (նուիր.):
 ՀԱՄԱԱԶԳԱՅԻՆ ՏԱՐԵԳԻՐԻՔ 1953: Նուէր Համազգ. Ընկերութիւնէ: Պէյրութ, 1952:
 ԸՆՏԻՐ ԵՐԿԵՐ: Աւետիք Իսահակեան: Նուէր Յարութիւն Սէրայտարեանէ:
 ԻՄ ԱՂՈԹԱԳԻՐՔԱՆ ՎՐԴ. Թէքեան (նուիրատու): Պէյրութ, 1952:

(Շարունակելի)